

**EN KRITISK ANALYSE AV STRAFFELOVEN § 202A  
MED FOKUS PÅ MENNESKERETTIGHETER,  
HÅNDHEVINGSPROBLEMATIKK OG VIRKNINGER**

Kandidatnummer: 724

Leveringsfrist: 27.04.2009

Til sammen 16 013 ord

26.04.2009

# Innholdsfortegnelse

<b><u>1</u></b>	<b><u>INNLEDNING</u></b>	<b><u>1</u></b>
1.1	Problemstilling	1
1.2	Prostitusjonen i Norge	3
1.3	Veien mot lovforbudet	5
1.3.1	Rettstilstanden på de seksuelle integritetskrenkelsers område i Norge	6
1.3.2	Regulering av prostitusjon i Sverige, Nederland og Finland	7
1.4	Formålene med straffeloven § 202a	11
1.5	Metodisk tilnærming	13
1.6	Avgrensning og organisering	13
<b><u>2</u></b>	<b><u>§ 202A OG NORGES INTERNASJONALE MENNESKERETTIGHETSFORPLIKTELSE</u></b>	<b><u>14</u></b>
2.1	Innledning	14
2.2	Retten til et familieliv/privatsfære	15
2.3	Retten til selvbestemmelse	17
2.4	Kjønnsperspektivet	18
<b><u>3</u></b>	<b><u>REDEGJØRELSE FOR STRAFFELOVEN § 202A</u></b>	<b><u>21</u></b>
3.1	Straffbarhetsvilkårene	21
3.2	Bestemmelsens stedlige, saklige og personelle virkeområde	22
3.3	Vilkårene for straff	23

3.3.1	”den som”	23
3.3.2	”skaffer seg”	24
3.3.3	”seksuell omgang eller handling”	24
3.3.4	”mot vederlag”	25
<b>3.4</b>	<b>Skyldkravet</b>	<b>29</b>
<b>3.5</b>	<b>Villfarelse</b>	<b>30</b>
<b>3.6</b>	<b>Forsøk</b>	<b>31</b>
<b>3.7</b>	<b>Medvirkning</b>	<b>34</b>
<b>3.8</b>	<b>Konkurrens</b>	<b>34</b>
<b>3.9</b>	<b>Strafferammen</b>	<b>35</b>
<b><u>4</u></b>	<b><u>HVORDAN BEVISE UTOVER ENHVER RIMELIG TVIL AT DET ER AVTALT ELLER YTET VEDERLAG FOR SEKSUELL OMGANG ELLER HANDLING?</u></b>	<b><u>36</u></b>
<b>4.1</b>	<b>Utgangspunktet</b>	<b>36</b>
<b>4.2</b>	<b>Politiets arbeidsmetoder</b>	<b>37</b>
4.2.1	Spaning	37
4.2.2	Kommunikasjonskontroll	38
4.2.3	Infiltrasjon	39
4.2.4	Provokasjon som etterforskningsmiddel.	41
<b>4.3</b>	<b>Bøter som straff</b>	<b>45</b>
<b>4.4</b>	<b>Den prostituerte innrømmer forholdet</b>	<b>47</b>
4.4.1	Vitneplikt og forklaringsplikt	47
4.4.2	Kan det å innrømme prostitusjon medføre vesentlig tap av sosialt omdømme og derfor fritak for forklaringsplikten?	49
4.4.3	Kan det å innrømme prostitusjon medføre vesentlig velferdstap av annen art og derfor fritak for forklaringsplikten?	50
<b>4.5</b>	<b>Kunden innrømmer forholdet</b>	<b>51</b>

<b><u>5</u></b>	<b><u>IKKE-UTTALTE VIRKNINGER AV STRL.§ 202A</u></b>	<b><u>52</u></b>
<b><u>6</u></b>	<b><u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u></b>	<b><u>55</u></b>
<b><u>7</u></b>	<b><u>LITTERATURLISTE</u></b>	<b><u>58</u></b>
<b>7.1</b>	<b>Forarbeider</b>	<b>58</b>
<b>7.2</b>	<b>Lover</b>	<b>58</b>
7.2.1	Norske lover	58
7.2.2	Utenlandske lover	59
<b>7.3</b>	<b>Konvensjoner og protokoller</b>	<b>59</b>
<b>7.4</b>	<b>Rundskriv og instrukser</b>	<b>59</b>
<b>7.5</b>	<b>Rettspraksis</b>	<b>59</b>
7.5.1	Norske avgjørelser	59
7.5.2	Svenske avgjørelser	60
<b>7.6</b>	<b>Litteratur</b>	<b>60</b>
<b>7.7</b>	<b>Rapporter</b>	<b>61</b>
<b>7.8</b>	<b>Avisartikler/TV-innslag</b>	<b>61</b>
<b>7.9</b>	<b>Informanter</b>	<b>62</b>
<b>7.10</b>	<b>Internett-sider</b>	<b>62</b>

# 1 Innledning

## 1.1 Problemstilling

Straffeloven § 202a, den såkalte sexkjøpsloven, trådte i kraft 1.1.2009. Etter ordlyden kriminaliseres kjøp av seksuell omgang og handling:

”Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som

- a) skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag,
- b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller
- c) på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre med seg selv handlinger som svarer til seksuell omgang.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter andre bestemmelser, er straffen fengsel inntil 1 år.”

Denne oppgaven er en kritisk analyse av straffeloven § 202a og jeg problematiserer ut fra generell strafferettslig metode, menneskerettigheter og rettssosiologiske betraktninger.

På bakgrunn av *Justisdepartementets handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2003-2005)*, nedsatte regjeringen en arbeidsgruppe som skulle kartlegge reguleringer og erfaringer fra sexkjøp i Sverige og Nederland.<sup>1</sup> Denne rapporten skulle danne grunnlaget for regjeringens beslutning om hvorvidt kjøp av seksuelle tjenester skulle kriminaliseres utover det som fulgte av strl. § 203.<sup>2</sup> I Nederland er bordellvirksomhet legalisert, mens

---

<sup>1</sup> Arbeidsgruppens rapport (2004) kap. 1.1 s.9

<sup>2</sup> Justisdepartementets handlingsplan mot handel med kvinner og barn, s.4 punkt 16

Sverige har hatt en bestemmelse som generelt kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester siden 1.1.1999.<sup>3</sup> Disse to landene representerer således hvert sitt ytterpunkt. Norge har valgt en modell som tilsvarer den svenske, og har et abolisjonistisk system.<sup>4</sup> Det fremgår av rapporten at det er betydelige bevisproblemer, dersom den tiltalte nekter straffskyld og den prostituerte ikke forklarer seg. Bevisproblemer er også den største grunnen til at anmeldelser i Sverige henlegges.<sup>5</sup> Den ene problemstillingen jeg vil ta for meg i oppgaven, er hvordan det kan bevises utover enhver rimelig tvil at det er funnet sted en avtale om eller en ytelse av vederlag for seksuelle tjenester. I denne forbindelsen vil jeg kartlegge politiets etterforskningsmetoder og problemer i tilknytning til bruk av disse. Jeg vil også ta for meg forklaringer fra den prostituerte og den antatte kunden.

Det er et krav etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) 4.november 1950 artikkel 6 nr.2 at ”everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law”. EMK er norsk rett, jf straffeprosessloven § 4 og menneskerettsloven § 2 nr.1 og 3. I alvorlige straffesaker innebærer regelen at tiltalte ikke kan dømmes uten at retten er sikker på at tiltalte har begått den handling tiltalen gjelder.<sup>6</sup> Dersom det er rimelig tvil må vedkommende som står tiltalt frifinnes. Et av de sterkeste rettssikkerhetshensyn vi har er hensynet til at ingen uskyldige skal dømmes til straff.<sup>7</sup>

I tillegg til et strengt beviskrav forankret i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, danner menneskerettighetene også et viktig fundament i tiden før vedtakelsen av en ny lov. Myndighetene er forpliktet til å vurdere hvorvidt en ny lov strider mot de konvensjoner Norge har ratifisert og menneskerettsloven. En av problemstillingene i oppgaven er i hvilken grad menneskerettighetene er blitt ivaretatt i lovprosessen.

---

<sup>3</sup> (lag 1998:408, senere inntatt i brottsbalken 6.kap.11§)

<sup>4</sup> Arbeidsgruppens rapport(2004) pkt.1.8.3 s.27

<sup>5</sup> ibid s.54 pkt.3.5.7

<sup>6</sup> Eskeland(2000)s.502

<sup>7</sup> Ibid s.501

Håndhevingen av loven kan medføre store konsekvenser for en allerede utsatt part, nemlig den prostituerte. Det vil i tilknytning til dette redegjøres for ikke-uttalte virkninger av lovforbudet.

## 1.2 Prostitusjonen i Norge

Prostitusjon er definert i strl.§ 202 tredje ledd:

”Med prostitusjon menes ... at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag”.

Ifølge Pro Sentret var antallet *gateprostituerte* i Norge i 2008 1416 personer.<sup>8</sup> Dette tallet er totalt antall gateprostituerte i Oslo, Bergen og Stavanger. Antallet gateprostituerte i Oslo er 1230.<sup>9</sup> Det er vanskeligere å kartlegge hvor mange prostituerte som er organisert på innemarkedet i Norge. Innemarkedet er, i *Fafo-rapport 2008:43 Mangfoldig marked: Prostitusjonens omfang, innhold og organisering*, definert som ”... all prostitusjon som avtales andre steder enn på gata”.<sup>10</sup> Slik prostitusjonsvirksomhet foregår i leiligheter, massasjeinstitutter eller massasjestudioer, og markedsføres i dag overveiende gjennom internettsider. Det er også flere prostituerte som turnerer og som i den forbindelse driver sin virksomhet fra midlertidige leiligheter eller hotellrom.<sup>11</sup> Fafo anslår at det dreier seg om ca 500 personer til enhver tid, og at det er 1700-1900 enkeltpersoner på innemarkedet i løpet av et helt år,<sup>12</sup> mens *Pro Sentrets årsrapport* fra 2008 viser totalt 1830 prostituerte på innemarkedet dette året.<sup>13</sup> Fafo påpeker at prostitusjonsmarkedet er vanskelig å kartlegge,

---

<sup>8</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.11

<sup>9</sup> L.c

<sup>10</sup> Fafo-rapport 2008:43 s.70

<sup>11</sup> ibid s.88

<sup>12</sup> ibid s.63-64

<sup>13</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.15

fordi det stadig er i utvikling og fordi det er stor gjennomtrekk med hensyn til hvilke aktører som er på markedet.<sup>14</sup>

Siden tusenårsskiftet har det vært betydelige endringer i aktørenes geografiske opphav.<sup>15</sup> Det finnes flere typer prostituerte. Nesten alle de norske aktørene på gatemarkedet i Norge har rusproblemer.<sup>16</sup> De såkalte migrasjonsprostituerte er personer som har kommet til Norge for å selge seksuelle tjenester. Andelen fra Nigeria og flere land i Øst-Europa har særlig hatt en stor økning.<sup>17</sup> I 2003 var det 8 brukere av Pro Sentret fra Nigeria i prostitusjon i Norge, mens denne andelen økte til 638 brukere i 2008.<sup>18</sup> Norge har vært en attraktiv destinasjon grunnet forholdsmessig høye priser på seksuelle tjenester samt det faktum at sexkjøp ble kriminalisert i Sverige i 1999. Interesseorganisasjoner for prostituerte antar at gruppen av migrasjonsprostituerte vil minske som en følge av sexkjøpsloven.<sup>19</sup>

Fafo påpeker at denne utviklingen har bidratt til å presse prisen ned og at det dessuten ikke stilles de samme kravene til kundene eksempelvis i form av kondombruk.<sup>20</sup> I følge en av de prostituerte som Fafo har intervjuet, har prisene på de ulike tjenestene forblitt uforandret i løpet av den tiårsperioden hun har prostituert seg.<sup>21</sup>

Det er foreløpig for tidlig å si noe helt sikkert om hvordan dette straffebudet vil virke inn på utviklingen av prostitusjonsmarkedet, og det foreligger ikke noe forskningsmateriale på et så tidlig tidspunkt etter lovens ikrafttredelse, som kartlegger de foreløpige virkningene. Til tross for at det hittil har vært en drastisk reduksjon av synlige prostituerte i gatebildet,<sup>22</sup>

---

<sup>14</sup> Fafo-rapport 2008:43 s.66

<sup>15</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.7

<sup>16</sup> Ibid s.9

<sup>17</sup> ibid s.7

<sup>18</sup> L.c s.7

<sup>19</sup> ibid s.17

<sup>20</sup> Fafo-rapport 2008:43 s.69

<sup>21</sup> ibid s.99

<sup>22</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.16



betyr ikke dette nødvendigvis at markedet har minsket, men at prostitusjonsmarkedet allerede kan ha tilpasset seg lovendringen eller har innrettet seg i forkant av ikrafttreddelsen.

### 1.3 Veien mot lovforbudet

For å oppfylle forpliktelsene etter *FNs konvensjon om barnets rettigheter* av 20.november 1989 (*barnekonvensjonen*),<sup>23</sup> ble det i 2000 ble det innført en lovbestemmelse som gjorde det straffbart å ha seksuell omgang eller handling mot vederlag med personer under 18 år. I forarbeidene til denne bestemmelsen ble det gitt uttrykk for at spørsmålet om en generell kriminalisering av kjøp av seksuell omgang og handling skulle vurderes igjen etter noen år.<sup>24</sup> I rapporten fra den tidligere nevnte arbeidsgruppen, der det ble innhentet momenter som taler for og imot kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester, konkluderes det med at hvordan man definerer et samfunnsproblem får konsekvenser for den politikken man velger for å håndtere problemet. For øvrig gir ikke rapporten noen anbefaling av hvilken modell som er å foretrekke, men kun en redegjørelse for reguleringer og erfaringer i de to landene.

Spørsmålet om kriminalisering av seksuelle tjenester har vært på høring i 1982-83 og 1986-87.<sup>25</sup> Det fremgår av *Pro Sentrets årsrapport 2008* at det har vært politisk flertall frem til våren 2007 mot å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester.<sup>26</sup> Det spekuleres i at utviklingen i antallet utenlandske som kom til Norge for å drive prostitusjonsvirksomhet samt det faktum at prostitusjonen ble mer synlig i gatebildet, har bidratt til en endret holdning og en reguleringsvilje.<sup>27</sup> Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti var, forutfor Arbeiderpartiets landsmøte, for kriminalisering av kjøp av sex, og på sitt landsmøte i 2007, med 184

---

<sup>23</sup> FNs konvensjon om barnets rettigheter, ratifisert av Norge 8.januar 1991, artikkel 34 bokstav b.

<sup>24</sup> Ot.prp.nr.28(1999-2000)s.84

<sup>25</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.2.1 s.1

<sup>26</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.22

<sup>27</sup> L.c

stemmer av 300 bestemte AP seg for å gå inn for det samme.<sup>28</sup> Mindretallet ønsket å vente på en rapport med vurderinger av den fra svenske loven.<sup>29</sup>

### 1.3.1 Rettstilstanden på de seksuelle integritetskrenkelsers område i Norge

I det følgende vil det bli redegjort for rettstilstanden på de seksuelle integritetskrenkelsers område i Norge per 31.12.2008. I Norge har det siden 2000 vært forbudt å kjøpe sex av mindreårige.<sup>30</sup> Forbudet ble innført i forbindelse med revisjonen av kapittelet om seksuallovbrudd. Det eksisterer fortsatt en egen bestemmelse som rammer sexkjøp fra barn, med strengere strafferammer enn sexkjøp fra voksne. Bestemmelsen står i strl.§ 203 og bortsett fra strafferammene er ordlyden identisk med strl.§ 202a. Straffen for å avtale eller yte vederlag for seksuell omgang eller handling med mindreårige er bøter eller fengsel inntil 2 år, og en skjerpet strafferamme på 3 år dersom den seksuelle omgangen eller handlingen er skjedd på en særlig krenkende måte.

Hallikparagrafen, strl.§ 202, rammer det å fremme andres prostitusjon, leie ut lokaler som man forstår skal brukes til prostitusjon eller det å ”utvetydig” tilby, formidle eller etterspørre prostitusjon i en offentlig kunngjøring. Eksempler på det å fremme andres prostitusjon er å drive mellommannsvirksomhet eller organisere sex-klubber der prostituerte deltar frivillig.<sup>31</sup> Når det gjelder det å leie ut lokaler kreves det at vedkommende ”forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte”, jfr strl.§ 202 første ledd bokstav b. Strafferammen for å fremme andres prostitusjon eller leie ut lokaler til prostitusjonsvirksomhet er bøter eller fengsel inntil 5 år, mens straffen etter annet ledd for å tilby, formidle eller etterspørre prostitusjon er bøter eller fengsel inntil 6 måneder.

---

<sup>28</sup> [http://www.rb.no/lokale\\_nyheter/article2729838.ece](http://www.rb.no/lokale_nyheter/article2729838.ece) [sitert 13.4.2009]

<sup>29</sup> <http://web3.aftenbladet.no/innenriks/politikk/article442313.ece> [sitert 13.4.2009]

<sup>30</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.2.1 s.1

<sup>31</sup> Ot.prp.nr.62(2002-2003) kap.13.1

Strl.§ 224 skal i vareta Norges forpliktelser til å kriminalisere menneskehandel etter Palermoprotokollen artikkel 5 jf artikkel 3. Formålene med protokollen og således også med § 224 er å forebygge og bekjempe handel med mennesker.<sup>32</sup> I motsetning til strl.§ 202 som rammer bakmennene til frivillig prostitusjon, rammer § 224 bakmenn som ved bruk av "... vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til prostitusjon eller andre seksuelle formål", jf § 224 første ledd bokstav a. Bestemmelsen rammer ikke bare utnytting i prostitusjonsøyemed, men også utnyttelse til andre formål som for eksempel krigstjeneste i fremmed land, fjerning av vedkommendes organer eller lignende. Jeg går ikke nærmere inn på formålene her. Straffen for menneskehandel er fengsel inntil 5 år, og ved grov menneskehandel er straffen fengsel i inntil 10 år.

### 1.3.2 Regulering av prostitusjon i Sverige, Nederland og Finland

I det følgende vil det bli redegjort for reguleringen av kjøp av seksuelle tjenester fra voksne i Sverige, Nederland og Finland. Bakgrunnen for valget av disse tre spesifikke landene er at de representerer forskjellige reguleringer av sexkjøp. Sverige har generelt kriminalisert kjøp av seksuelle tjenester, mens Nederland har legalisert bordellvirksomhet. Det er innhentet informasjon fra disse landene som skulle danne grunnlaget for beslutningen om Norge skulle kriminalisere sexkjøp utover § 203.<sup>33</sup> Finland representerer en tredje regulering. Her har de innført kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester fra mennesker som er utnyttet av bakmenn, det være seg halliker eller menneskehandlere. Finlands løsning er eksplisitt nevnt i forarbeidene til den norske sexkjøpsloven.<sup>34</sup> Alle de tre landene har bestemmelser som forbyr kjøp av seksuelle tjenester av mindreårige.<sup>35</sup>

---

<sup>32</sup> Palermoprotokollen artikkel 2 bokstav a.

<sup>33</sup> Arbeidsgruppens rapport om reguleringer og erfaringer pkt 3 og 4

<sup>34</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008) pkt.3 s.4

<sup>35</sup> Nederlandsk straffelov § 245, Brottsbalken 6.kap 10§, finsk straffelov 20.kap 8a§

Da det generelle lovforbudet ble innført i Sverige 1.1.1999, var det som lag 1998:408. Bestemmelsen ble flyttet til Brottsbalken 6.kap. 11§ da kapittelet om seksuallovbrudd ble revidert i 2005. 11§ lyder som følgende:

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Lag (2005:90).”

Den offisielle holdningen i Sverige er at prostitusjon er ”mäns vold mot kvinnor” og at ”ingen prostitution kan sägas vara frivillig”.<sup>36</sup> Ved å innta denne holdningen til prostitusjon, definerer de svenske myndighetene alle prostituerte som ofre. Hensynet til samfunnet er funnet mer tungtveiende enn hensynet til kvinners frihet.<sup>37</sup>

Etter at den svenske sexkjøpsloven trådte i kraft har prostitusjonen på gaten minnet, uten at man vet årsakene til dette og om de prostituerte nå opererer på innemarkedet. Som en konsekvens av dette er det vanskeligere for politiet å etterforske hallik- og menneskehandelsaker.<sup>38</sup> Aktørene på markedet merker en økt redsel for vold.<sup>39</sup> Videre er erfaringene at lovforbudet rammer de mest utsatte, fordi prisene er lavere og de må ha flere kunder enn før for å få penger til narkotika, samt at de prostituerte har kortere tid på å se an kunden.<sup>40</sup> I tillegg har håndhevingen av loven vært vanskelig. Det er flere årsaker til dette. Politiet og påtalemyndighetene nevner uklar lovtekst, tidkrevende spanings- og

---

<sup>36</sup> Arbeidsgruppens rapport (2004)pkt.8.2.s.123

<sup>37</sup> L.c

<sup>38</sup> Ibid pkt.8.7.1 s.130

<sup>39</sup> L.c

<sup>40</sup> L.c

observasjonstjeneste, samt at det er vanskelig å dokumentere avtaleinngåelse og seksuell omgang.<sup>41</sup>

Det er nedsatt en gruppe som skal ”utvärdera sexköpslagen och dess effekter” og som skal være ferdig senest 30.4.2010.<sup>42</sup>

I Nederland har de legalisert bordellvirksomhet. Forbudet mot bordellvirksomhet i den nederlandske straffeloven ble opphevet 1.oktober 2000.<sup>43</sup> Den nederlandske holdningen til prostitusjon lyder som følgende:

”Prostitution is a fact, it has always existed and will never go away. It doesn’t matter how you feel about it. Therefore we believe it is important not to forbid prostitution, but to organize it better, otherwise the problems will only become greater”.<sup>44</sup>

Formålene med den nederlandske reguleringen av bordellvirksomhet var å få bedre kontroll over prostitusjonen og forbedre kampen mot ufrivillig prostitusjon (menneskehandel).<sup>45</sup>

Tvungen prostitusjon er imidlertid straffbart etter § 250a i den nederlandske straffeloven.<sup>46</sup>

Det nederlandske politiets erfaringer med legaliseringen er at prostitusjonsvirksomheten er blitt mer gjennomslukt og at det er lettere å føre kontroll med de legale bordellene.<sup>47</sup>

Imidlertid finnes det fortsatt et ”grått marked” der politiet ikke har like god oversikt, og der

---

<sup>41</sup> Arbeidsgruppens rapport(2004)pkt.8.7.1 s.131

<sup>42</sup> <http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/116601> [sitert 25.2.2009]

<sup>43</sup> Arbeidsgruppens rapport(2004) pkt.4.3.1 s.76

<sup>44</sup> Ibid pkt.4.3.3 s.77

<sup>45</sup> Ibid pkt.4.3.3 s.78

<sup>46</sup> Ibid pkt.4.3.4 s.78

<sup>47</sup> Ibid pkt.8.7.2 s.131

ofre for menneskehandel antas å befinne seg.<sup>48</sup> Det er for øvrig en økning i halliker på ”the zone”, i eskortevirksomheten og i barer.<sup>49</sup> ”The zone” er en gate eller et område som ulike kommuner velger ut og som tillater gateprostitusjon etter nærmere bestemte regler.<sup>50</sup> Prostitusjon utenom denne sonen er tillat i den grad den ikke forstyrrer offentlig ro og orden, og det ikke dreier seg om mindreårige eller annen tvang.<sup>51</sup> Da det var mest konsentrasjon fra myndighetenes side om det legale markedet, økte antallet illegale kvinner i ”the zone”.<sup>52</sup>

Den finske bestemmelsen står i den finske straffeloven 20kap. 8§:

”8 § Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel

Den som genom att utlova eller ge en ersättning som representerar ett direkt ekonomiskt värde får någon som är föremål för ett brott som avses i 9 eller 9 a § eller i 25 kap. 3 eller 3 a § att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling skall, om gärningen inte utgör brott enligt 8 a §, för utnyttjande av person som är föremål för sexhandel dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms också den som drar fördel av en ersättning enligt 1 mom. som utlovats eller getts av en tredje part genom att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling med en person som är föremål för ett brott som avses i nämnda moment.

Försök är straffbart”.

---

<sup>48</sup> Arbetsgruppens rapport(2004)pkt.8.7.2 s.131

<sup>49</sup> Ibid pkt.8.7.2 s.132

<sup>50</sup> Ibid pkt.4.3.7s.83

<sup>51</sup> Ibid pkt.4.3.7 s.84

<sup>52</sup> Ibid pkt.8.7.2 s.132

Det fremgår av forarbeidene til den norske sexkjøpsloven at henvisningene til 9, 9a § og 25, kapittel 3 eller 3a §, gjelder hallikvirksomhet (kopleri), grov hallikvirksomhet, menneskehandel og grov menneskehandel.<sup>53</sup>

I Finland er det forbudt å kjøpe seksuelle tjenester av personer som er ofre for menneskehandel eller hallikvirksomhet.<sup>54</sup> Det følger kun en redegjørelse for den finske bestemmelsen i forarbeidene til strl.§ 202a. Begrunnelsene for at departementet foreslo generell kriminalisering i stedet for den modellen Finland har valgt, er hensynet til likhet for loven og straffebudets effektivitet.<sup>55</sup> Departementet har konkludert med at en generell kriminalisering er nødvendig for å kunne ramme kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel.<sup>56</sup> Departementet stiller seg bak flere av høringsinstansenes begrunnelse i forhold til dette spørsmålet. Begrunnelsen her er at det vil være vanskelig for den enkelte sexkjøper å skille mellom de kvinne som er underlagt tvang og utnyttelse og de som driver selvstendig.<sup>57</sup>

#### 1.4 Formålene med straffeloven § 202a

Lovforarbeidene opererer med fire eksplisitte formål: hindre kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel, svekke rekrutteringen av nye kunder, bidra til en holdningsendring, samt hindre en ekspansjon av prostitusjonsmarkedet.

FNs generalforsamling vedtok 15.november 2000 en protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, herunder særlig kvinner og barn. Norge ratifiserte denne protokollen 27.juni 2003.<sup>58</sup> Protokollen omtales gjerne som Palermo-protokollen og

---

<sup>53</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.3 s.4

<sup>54</sup> L.c

<sup>55</sup> Ibid pkt.5.2.1 s.7

<sup>56</sup> Ibid pkt.5.2.3 s.8

<sup>57</sup> Ibid pkt.5.2.2 s.7

<sup>58</sup> Ibid pkt.4s.4

supplerer FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.<sup>59</sup> Som en følge av denne ratifiseringen må det hele tiden tas stilling til eventuelle lovtiltak eller andre tiltak som gjør at Norge overholder sine forpliktelser om å bekjempe menneskehandel.<sup>60</sup>

Departementet begrunner lovforslaget om kriminalisering av kjøp av seksuell omgang og handling med at generell kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester er nødvendig for å ramme kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel. En av høringsinstansene mener at generell kriminalisering kan bidra til at Norge blir mindre attraktivt for menneskehandling fordi det er vanskeligere for bakmenn å etablere seg her.<sup>61</sup>

Et annet formål med sexkjøpsloven er å bidra til å svekke rekrutteringen av nye kunder og at dette igjen hindrer en ekspansjon av prostitusjonsmarkedet.<sup>62</sup> Et lovforbud kan bidra til at færre rekrutteres til prostitusjonsmiljøet fordi det er vanskeligere å etablere seg som prostituert når det er forbudt å kjøpe de tjenestene som vedkommende tilbyr. Politiet har, i den første tiden etter at sexkjøpsloven trådte i kraft, rettet stor oppmerksomhet mot gateprostitusjonen. Det er også etter Oslo politidistrikts mening lettest å etablere ny virksomhet på gatemarkedet.<sup>63</sup>

Ved å kriminalisere kjøp av seksuell omgang eller handling, ønsker lovgiver å skape en holdningsendring.<sup>64</sup> Dette er også en viktig årsak til at strl.§ 202a er inntatt i oppramsingen i strl.§ 12 over hvilke straffebud som kan forfølges når de er begått i utlandet.

Begrunnelsen for å innta sexkjøpsloven i strl.§ 12er blant annet at det er grunn til å anta at mange norske menn kjøper sex for første gang i utlandet.<sup>65</sup>

---

<sup>59</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.4 s.4

<sup>60</sup> L.c

<sup>61</sup> Ibid pkt.5.1.2 s.5

<sup>62</sup> Ibid pkt.5.2.3 s.8

<sup>63</sup> Ibid pkt.5.1.2 s.6

<sup>64</sup> Ibid pkt.5.4.3 s.9

<sup>65</sup> Ibid pkt.5.4.3



## 1.5 Metodisk tilnærming

Da det enda ikke har tilkommet rettspraksis rundt § 202a, vil jeg benytte meg av noe svensk rettspraksis for å eksemplifisere og belyse vanskelige bevismessige situasjoner som kan oppstå etter hvert også i norsk rett. Jeg benytter meg av norsk rettspraksis som belyser generell strafferett. I tillegg bruker jeg juridisk teori og kilder som sier noe om menneskerettighetene. Jeg har også benyttet meg av sekundærkilder i form av ekspertrapporter, en tv-reportasje og avisartikler.

Jeg har dessuten valgt å hente inn en del empirisk kildemateriale. Oppgaven belyses av håndhevingspraksis basert på en uttalelse på e-post fra politiadvokat Morten Stene ved Oslo politidistrikt, siden Oslo har det største prostitusjonsmarkedet i Norge.<sup>66</sup> Jeg har hatt samtaler med lederen for Prostituertes Interesseorganisasjon i Norge (PION), Janni Wintherbauer,<sup>67</sup> og juristen i PION, Inger-Lise Hognerud.<sup>68</sup> Jeg har også sendt e-post med Arne Randers-Pehrson som er ansatt ved Pro Senteret.<sup>69</sup> I tillegg til disse kildene består oppgaven av egne eksempler.

## 1.6 Avgrensning og organisering

Oppgaven er en kritisk analyse av strl.§ 202a med utgangspunkt i flere forskjellige temaer. Først vil jeg ta for meg selve lovprosessen og vurdere i hvilken grad Norges menneskerettsforpliktelser har vært tatt i betraktning på dette stadiet og eventuelle problematiske spenninger herunder. Deretter vil jeg redegjøre for de materielle vilkårene for straff etter strl.§ 202a, og vurdere loven med utgangspunkt i generell strafferett. Etter denne redegjørelsen følger en oversikt over hvilke arbeidsmetoder som kan være aktuelle for politiet å bruke i bevisinnhentingsfasen. I denne delen vil også forklaringsplikten for den prostituerte og de tilfeller der kunden innrømmer sexkjøpet behandles. Jeg vil også se

---

<sup>66</sup> Fafo-rapport 2008:43 s.50

<sup>67</sup> Samtale 17.mars 2009 på Pro Sentret

<sup>68</sup> Samtale 18.mars 2009

<sup>69</sup> E-post 13.mars 2009

spesielt på bøtelegging som sanksjonsform. Til slutt vil jeg ta for meg lovens ikke-uttalte virkninger basert på rettssosiologiske betraktninger.

Håndhevingen av strl.§ 202a og etterforskningen av potensielle lovbrudd har tette grenser mot strl.§ 202 (hallikparagrafen). Når politiet utgir seg for å være kunder og ringer på annonser som er satt inn av prostituerte på internettsider, er dette for å avdekke kjøp og salg av seksuelle tjenester på innemarkedet. Politiet tar som regel kontakt med eventuell utleier og informerer om at det er mistanke om salg av seksuelle tjenester fra den aktuelle bopelen. Deretter informerer de om at vedkommende utleier kan bli tiltalt for hallikvirksomhet, dersom han ikke sørger for at dette opphører. Det medfører ofte at prostituerte blir kastet ut fra bostedet sitt. Oppgaven vil imidlertid ikke ta for seg disse problemstillingene og strl.§ 202. For øvrig vil konsekvenser av denne lovgivningen berøres i noe grad, fordi den henger sammen med etterforskning av innemarkedet.

Oppgaven vil heller ikke ta for seg situasjoner der det er snakk om menneskehandel.

Straffeloven § 202a rammer også kjøp av seksuell omgang og handling i utlandet. Jeg vil ikke redegjøre noe nærmere for dette utenlandsforbudet, og avgrenser således oppgaven til kun å ta for seg situasjonen i Norge.

## **2 § 202a og Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser**

### **2.1 Innledning**

I det følgende vil det bli redegjort for hvorvidt en bestemmelse som generelt kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester er i samsvar med Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser, og i hvilken grad menneskerettighetene er blitt ivaretatt i lovgivningsprosessen.

*Utredningsinstruksen* oppstiller et krav til myndighetene om å "... vurdere og, det hvor det er relevant, redegjøre for om menneskerettskonvensjonene stiller krav til myndighetene på det aktuelle området".<sup>70</sup> Det er derfor av vesentlig betydning at lovgiver tar menneskerettighetskonvensjoner i betraktning før det vedtas en ny lov. I henhold til lex superior-prinsippet, kan ikke en lov stride mot grunnloven. Menneskerettighetene følger både av konvensjoner som Norge har ratifisert og norsk lov. Det er anerkjent norsk rett at menneskerettighetene står over nasjonal lovgivning, men under grunnloven. De har semi-konstitusjonell karakter.

## 2.2 Retten til et familieliv/privatsfære

Departementet ble bedt om av *Norsk senter for menneskerettigheter* å vurdere om generell kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester ville være i strid med retten til et familieliv/ privatsfære etter EMK artikkel 8.<sup>71</sup> I tillegg til forpliktelsene etter Palermoprotokollen er dette den eneste vurderingen som er gjort i forhold til Norges menneskerettighetsforpliktelser.

Det følger av forarbeidene til sexkjøpsloven at artikkel 8 beskytter det å kunne etablere og utvikle relasjoner til andre mennesker.<sup>72</sup> Herunder er det klart at seksuelle relasjoner faller inn, men spørsmålet er om det tas sikte på å beskytte seksuelle relasjoner som er anskaffet mot et vederlag. Departementet mente at seksuell omgang eller handling mot vederlag ikke kunne anses å bli beskyttet av de ovennevnte artiklene.<sup>73</sup> Begrunnelsen for dette er at den seksuelle omgang eller handling som noen velger å yte vederlag for, ikke kan anses som relasjoner, men er mer å regne som en tjeneste eller en vare.<sup>74</sup>

---

<sup>70</sup> Utredningsinstruksen (2005) pkt.2.3.2

<sup>71</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.1.2 s.6

<sup>72</sup> Ibid pkt.5.1.3 s.7

<sup>73</sup> L.c

<sup>74</sup> L.c

Det finnes for øvrig mange mennesker som ikke er i stand til å etablere eller utvikle relasjoner til andre mennesker, herunder også seksuelle relasjoner. Dette kan for eksempel være på grunn av sterk fysisk funksjonshemming. Man skal ikke se bort i fra at det å kunne oppsøke en prostituert for å få tilfredstilt et seksuelt behov eller skapt en seksuell relasjon, kan bidra til økt livskvalitet for blant andre personer med fysisk eller psykisk funksjonshemming, eller andre som av en eller annen grunn ikke klarer dette. Det kan argumenteres for at de prostituerte i noe grad, eksempelvis når det gjelder de tilfellene jeg her har skildret, ivaretar en form for omsorgsfunksjon. De prostituerte bidrar også til at mennesker, som av ulike årsaker ikke får etablert seksuelle relasjoner uten å yte vederlag, får ivaretatt sine menneskerettigheter etter EMK artikkel 8 og sine fysiologiske behov.

Av EMK artikkel 8(2) følger det en mulighet for myndighetene til å gjøre innhugg i rettighetene etter nærmere bestemte vilkår. Inngrepet må ha hjemmel i lov, forfølge et av de opplistede formålene og være nødvendig i et demokratisk samfunn. Det er gjerne det siste vilkåret som er egnet til å skape tvil. Det må være forholdsmessighet mellom mål og midler. Det er ingen tvil om at den norske sexkjøpsloven har hjemmel i lov. Det foreligger imidlertid ikke mye argumentasjon rundt spørsmålet om sexkjøpsloven er nødvendig i et demokratisk samfunn.<sup>75</sup> Det er et særlig problematisk moment at loven er så inngripende og får så store konsekvenser for den prostituerte, selv om det å selge seksuelle tjenester ikke er kriminelt. En slik nødvendighetsvurdering vil være veldig avhengig av hvordan man definerer prostitusjon. Det er på det rene at de som definerer prostitusjon som en ufrivillig handling, vil komme til at generell kriminalisering er nødvendig i et demokratisk samfunn. Dersom man definerer prostitusjon som noe som kan være frivillig, er ikke generell kriminalisering nødvendig. Da hadde det vært tilstrekkelig med et forbud som rammer kjøp av seksuelle tjenester fra ufrivillig prostituerte.

---

<sup>75</sup> Høstmælingen, artikkel i Albertine som forventes publisert i juni 2009

## 2.3 Retten til selvbestemmelse

En annen side av menneskerettighetsperspektivet er retten til å kunne bestemme over eget liv, herunder også egen kropp. I fortalen til kvinnekonvensjonen heter det at ”... alle mennesker er født frie og like hva angår verdighet og rettigheter ...”. Retten til å bestemme over egen kropp har blant annet vært et viktig moment i forhold til abortlovgivningen.

Dersom man av egen fri vilje er prostituert, noe som etter min mening forekommer på dagens prostitusjonsmarked, så er dette noe man burde få bestemme over selv. Retten til å bestemme over egen kropp og inngå avtaler på vegne av seg selv er av elementær karakter for alle mennesker. Sexkjøpsloven setter skranker for avtalefriheten ved å kriminalisere den ene avtaleparten. En bestemmelse som kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester fra mennesker som på en eller annen måte er underlagt tvang, er imidlertid tilstrekkelig egnet til å ivareta menneskets rett til selvbestemmelse og rett til frihet fra tvang. Det er ikke nødvendig med en generell kriminalisering for å komme menneskehandel og bakmenn til livs.

I Sverige er blant annet den offisielle holdningen at sexkjøp er vold mot kvinner og at det ikke finnes noe som heter frivillig prostitusjon.<sup>76</sup> Dersom man inntar en slik holdning til prostitusjon er det klart at det kan argumenteres for at noen mennesker trenger beskyttelse mot seg selv og mot kundene. Imidlertid er dette et standpunkt som undergraver tanken om at vi alle er født frie og likeverdige, og som er et sentralt utgangspunkt for menneskerettighetene.

Implementert i retten til å bestemme over seg selv, ligger det at ulike personer velger ulike løsninger. Det som er riktig for den ene er ikke nødvendigvis riktig for den andre. Faren med å kriminalisere standpunkter som ikke er forenelige med eget ståsted, er at det bidrar til en ytterligere stigmatisering. Det er heller ikke alle samfunnsproblemer som kan løses juridisk.

---

<sup>76</sup> Arbeidsgruppens rapport(2004)pkt.8.2 s.123

## 2.4 Kjønnsperspektivet

Retten til å bestemme over egen kropp og kunne inngå avtaler på vegne av seg selv, anses som noe av det mest grunnleggende for et menneske. En lovbestemmelse som setter straff for kjøp av seksuelle tjenester er, som belyst ovenfor, et stort inngrep i enkeltmenneskers private sfære. Den er først og fremst et inngrep overfor de som er på kundesiden, men også et betydelig inngrep overfor de som selger seksuelle tjenester. Siden flertallet av de som selger seksuelle tjenester er kvinner, og Palermoprotokollens utgangspunkt er å beskytte særlig kvinner og barn som er de tradisjonelle ofrene for menneskehandel, er det merkelig at *barnekonvensjonen* er blitt vurdert, men ikke *FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (kvinnekonvensjonen)*. Barnekonvensjonen har vært tatt i betraktning i forhold til å ha en egen bestemmelse for kjøp av seksuell omgang og handling fra barn. Kvinnekonvensjonen er ikke nevnt i forarbeidene til sexkjøpsloven. Kvinnekonvensjonen skal ivareta kvinners rettigheter, hindre diskriminering og bidra til en reell likestilling av menns og kvinners rettigheter. I det følgende vil det redegjøres for noen utvalgte bestemmelser i Kvinnekonvensjonen som hadde vært aktuelle å vurdere i lovprosessen.

FNs kvinnekonvensjon ble vedtatt av generalforsamlingen 18.desember 1979 og trådte i kraft 3.september 1981. Norge ratifiserte kvinnekonvensjonen 21.mai 1981.<sup>77</sup>

Kvinnekonvensjonen artikkel 5 bokstav a lyder som følgende:

”Konvensjonspartene skal treffe alle egnete tiltak:

- (a) for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre med sikte på å få avskaffet fordommer og skikk og bruk og all annen praksis som bygger på forestillingen om at det ene kjønn er mer eller mindre verd enn det andre, eller på stereotype roller for menn og kvinner; ...”.

---

<sup>77</sup> <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/likestillingsområdet/fns-kvinnekonvensjon.html?id=413909>,

[sitert 20.4.2009]

Den tradisjonelle oppfatningen av hvem som er prostituert, er diskriminerende overfor både kvinner og menn. Den mangelfulle kunnskapen om mannlig prostitusjon bidrar til en skjev og diskriminerende etterforskning og håndheving. Strl.§ 202a er etter ordlyden kjønnsnøytral, men er egnet til å medføre forskjellsbehandling og diskriminering på grunn av den tradisjonelle oppfatningen.

Kvinnekonvensjonen artikkel 6 er formulert på følgende måte:

”Konvensjonspartene skal treffe alle tjenlige tiltak, herunder tiltak i lovs form, for å gjøre ende på enhver form for handel med kvinner og utnyttelse av kvinneprostitusjon”.

Ordlyden i denne artikkelen tilsier at det dreier seg om menneskehandel med sikte på kvinners stilling og utnyttelse av kvinnelig prostituerte. Utnyttelse av kvinnelig prostituerte kan skje som et ledd i menneskehandel og bare som utnyttning. Dersom det dreier seg om menneskehandel med prostitusjonsformål, så straffes dette etter straffeloven § 224, mens utnyttelse av frivillig prostitusjon rammes av straffeloven § 202.

Den nye straffebestemmelsen som kriminaliserer kjøp av seksuell omgang og handling, strider ikke mot denne bestemmelsen i kvinnekonvensjonen, men er heller ikke direkte egnet til å ivareta de rettighetene som beskyttes etter artikkel 6, med mindre man anser kjøp av seksuell omgang eller handling som utnyttelse av prostituerte.

Den naturlige forståelsen av uttrykket ”utnyttelse av kvinneprostitusjon”, jf artikkel 6 er at det er noen andre enn kvinnen selv eller noen andre i tillegg til kvinnen som i hovedsak tjener på hennes prostitusjonsvirksomhet. Det å utnytte en person er å bruke vedkommende for å oppnå en fordel for seg selv.<sup>78</sup> I norsk rett finnes det som tidligere nevnt bestemmelser som rammer nettopp denne formen for utnyttelse. I tilfeller der den prostituerte selv tjener penger på salg av seksuelle tjenester, vil det i så måte ikke være snakk om en utnyttelse av kvinneprostitusjon.

---

<sup>78</sup> Ot.prp.nr.62(2002-2003)pkt.13.1

Artikkel 21 i kvinnekonvensjonen hjemler det at en komité skal komme med blant annet generelle anbefalinger til konvensjonspartene, blant annet basert på landenes rapporter. I tilknytning til artikkel 6 kom komiteen med en generell uttalelse:<sup>79</sup>

”Poverty and unemployment force many women, including young girls, into prostitution. Prostitutes are especially vulnerable to violence because their status, which may be unlawful, tends to marginalize them. They need the equal protection of laws against rape and other forms of violence”.<sup>80</sup>

Det er særlig siste setning i denne uttalelsen som er vesentlig. Det er hevdet fra blant annet PION at en generell kriminalisering vil bidra til at prostitusjonen trekker under jorden, samt en økning i voldsbruken mot de prostituerte. Kundene føler seg utrygge og ønsker å komme seg forttest mulig av gårde til et trygt sted. Som en følge av dette får den prostituerte kortere tid på å vurdere kunden. I tillegg er det vanskeligere å tjene penger gjennom prostitusjon, slik at de prostituerte må akseptere grovere og utryggere sex.<sup>81</sup> Dette er en av konsekvensene etter det svenske lovforbudet og det er stor sannsynlighet for at det samme kan skje i Norge. Det er usikkert om den faktiske volden har økt eller ikke, men de prostituerte oppfatter situasjonen som mer risikabel.<sup>82</sup>

Kvinnekonvensjonen artikkel 15 punkt 4 lyder som følgende:

”Konvensjonspartene skal gi menn og kvinner de samme rettigheter i all lovgivning som angår bevegelsesfriheten og friheten til å velge bopel og hjemsted”.

I mediene, blant annet VG, har politiet aksjonert mot boliger der de mener det foregår salg av seksuelle tjenester for å avdekke innemarkedet.<sup>83</sup> De tar kontakt med vedkommende

---

<sup>79</sup> <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>, [sitert 20.4.2009]

<sup>80</sup> General recommendation no.19 (11th session, 1992) punkt.15

<sup>81</sup> Arbeidsgruppens rapport (2004) pkt.3.3.5 s.40

<sup>82</sup> L.c

<sup>83</sup> Verdens Gang, 18.3.2009 s.7



som leier ut boligen og truer med å tiltale utleier etter hallikbestemmelsen. Dette medfører at den prostituerte som regel blir kastet ut. Prostitusjon er lovlig, men på grunn av bestemmelsen som rammer de som leier ut bolig som brukes til prostitusjon, medfører dette at friheten til å velge bopel og hjemsted som er beskyttet etter artikkel 15, blir krenket.

Norge forplikter seg til å vurdere om ny lovgivning, slik som sexkjøpsloven, er konvensjonsstridig. Menneskerettigheter har vært tilnærmet ubehandlet i den foreliggende lovgivningsprosessen. De eneste menneskerettighetsforpliktelsene som er vurdert, er EMK art.8(1) og forpliktelsene etter Palermoprotokollen om å vurdere lovtiltak for å bekjempe menneskehandel. I forhold til kjøp av seksuelle tjenester av mindreårige, ble barnekonvensjonen vurdert, mens kvinnekonvensjonen ikke en gang er nevnt i forarbeidene til sexkjøpsloven. Dette er en veldig selektiv vurdering av menneskerettighetsforpliktelser.

Hovedgrunnen til at Norge burde vurdert kvinnekonvensjonen og andre menneskerettigheter er ikke nødvendigvis at sexkjøpslovens ordlyd er konvensjonsstridig, men at den medfører en del konsekvenser for de prostituerte og kundene som er egnet til å stride mot konvensjonene. Loven ser ut til å gå på bekostning av sentrale menneskerettigheter. Det kan virke som om de egentlige ”offentlig orden”-motivene ligger skjult bak flere vikarierende motiver og at menneskerettighetene ikke har fått den behandlingen som er påkrevd.

### **3 Redegjørelse for straffeloven § 202a**

#### **3.1 Straffbarhetsvilkårene**

Jeg nevner kort at det følger fire generelle straffbarhetsvilkår av norsk strafferett.

Vedkommende må ha begått en straffbar handling og utvist tilstrekkelig skyld. Videre må det ikke foreligge nødrett eller nødverge. I tillegg er det et krav at forbryteren må være strafferettslig tilregnelig. Vilkårene for straff etter strl.§ 202a samt skyldkravet er nærmere

behandlet under punkt 3.3. Nødverge eller nødrett vil ikke kunne påberopes som straffrihetsgrunn i tilknytning til strl. § 202a.

Strl. § 44 definerer hva som anses for utilregnelighet og lyder som følgende:

”Den som på handlingstiden var psykotisk eller bevisstløs straffes ikke.

Det samme gjelder den som på handlingstiden var psykisk utviklingshemmet i høy grad”.

Et viktig unntak fra denne bestemmelsen er imidlertid bevisstløshet som følge av selvforskyldt rus jf strl. § 45.

### 3.2 Bestemmelsens stedlige, saklige og personelle virkeområde

Det fremgår av forarbeidene at kjøp av seksuell omgang eller handling i utlandet også er straffbart.<sup>84</sup> Man kan straffes i Norge selv om handlingen er begått i utlandet, forutsatt at gjerningspersonen er norsk statsborger eller hjemmehørende i Norge, jf strl. § 12 første ledd nr.3 bokstav a. Dette var i utgangspunktet ikke et forslag fra departementet i høringsnotatet, men ble inntatt etter at flere av høringsinstansene ønsket en slik utvidelse av det stedlige virkeområdet.<sup>85</sup> Høringsinstansenes begrunnelse for dette var blant annet at flere kjøper sex for første gang i utlandet, og nettopp fordi et av lovens uttalte formål er å bidra til en holdningsendring, vil et utenlandsforbud underbygge dette formålet.<sup>86</sup> Ulempen med et slikt utvidet stedlig virkeområde er at det vil medføre store håndhevingsproblemer. I tillegg er § 202a en bestemmelse med relativt lav strafferamme, slik at det vil være mangel på proporsjonalitet mellom ressursene som må brukes for å straffe personer som kjøper seksuelle tjenester i utlandet, og den sanksjonen som ilegges.

---

<sup>84</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.4.1 s.9

<sup>85</sup> Ibid pkt.5.4.3 s.9

<sup>86</sup> Ibid pkt.5.4.2 s.9

Handlingene som straffes etter strl.§202a er det å avtale eller yte vederlag for seksuell omgang eller handling. Dette uttrykket er definert senere i oppgaven.<sup>87</sup>

Strl.§ 202a setter straff for personer som avtaler eller yter vederlag for seksuell omgang eller handling. Det er understreket at den prostituerte ikke kan straffes for medvirkning til overtredelse av denne bestemmelsen.<sup>88</sup> Det at en annen enn den som oppnår seksuell omgang eller handling, yter eller avtaler vederlag for dette, fritar ikke for straff, jf strl.§ 202a første ledd bokstav b.

En annen side ved strl.§ 202a er at den prostituerte ikke får status som fornærmet, med de rettigheter det måtte innebære i form av blant annet dokumentinnsyn, underretning om avgjørelser og lignende. Dette er sagt eksplisitt i forarbeidene som refererer til Robberstad (1999) som uttaler at for å få status som fornærmet, må man "... være innehaver av en slik interesse som vedkommende straffebud tar sikte på å beskytte".<sup>89</sup>

### 3.3 Vilkårene for straff

#### 3.3.1 "den som"

Dette vilkåret viser at bestemmelsen er kjønnsnøytral.<sup>90</sup> Det spiller ingen rolle om det er en mann eller en kvinne som kjøper seksuell omgang eller handling. Videre er også kundens alder likegyldig, forutsatt at vedkommende er over den kriminelle lavalder.<sup>91</sup> Den kriminelle lavalder er 15 år, jf strl.§ 46.

---

<sup>87</sup> Se pkt 3.3.3 i oppgaven

<sup>88</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.6.1 s.14

<sup>89</sup> Ibid pkt.5.8 som refererer til Robberstad(1999)s.203-204

<sup>90</sup> Matningsdal(2009)note 1639B

<sup>91</sup> L.c

### 3.3.2 ”skaffer seg”

Det følger av forarbeidene at uttrykket ”skaffer seg” er brukt i stedet for ”har” for å understreke at straffebudet ikke rammer den prostituerte.<sup>92</sup> Uttrykket ”skaffer seg” retter seg mer mot aktive handlinger, mens uttrykket ”har” også kunne ramme den som mottar vederlaget for den seksuelle omgangen eller handlingen. Det kan forekomme situasjoner der den som yter vederlaget og den som mottar den seksuelle tjenesten, ikke er den samme personen. I slike tilfeller fremgår det uttrykkelig av ordlyden i strl. § 202a og av forarbeidene at både den som avtaler eller yter vederlaget, samt den som oppnår den seksuelle omgangen eller handlingen kan straffes.<sup>93</sup>

### 3.3.3 ”seksuell omgang eller handling”

Det er av helt elementær karakter å definere begrepene seksuell omgang og handling for å kartlegge bestemmelsens rekkevidde. Forarbeidene til § 202a er relativt utførlig i begrepsdefinisjonen.<sup>94</sup> ”Seksuell omgang tilsvarer det tidligere begrepet ”utuktig omgang”,<sup>95</sup> og ”seksuell handling” tilsvarer ”utuktig handling”.<sup>96</sup> Disse begrepene er kun byttet ut som et ledd i en språklig modernisering og innholdet er ment å forbli uendret. Rettspraksis fra de tidligere begrepene er derfor fortsatt relevant når man skal fastlegge rekkevidde og innhold.<sup>97</sup> ”Seksuell omgang” refererer ikke bare til samleie, men også samleieliknende forhold. Forarbeidene ramser opp ”fysisk berøring mellom blottede kjønnsdeler...”, ensidig og gjensidig masturbasjon samt ”suging og slikking av kjønnsorganer...” som eksempler på seksuell omgang.<sup>98</sup> Det er også seksuell omgang ”... om en mann fører sitt blottede kjønnslem mellom kvinnens lår og holder eller beveger til han får sædavgang”. Imidlertid kreves det ikke at det oppnås sædavgang.<sup>99</sup> Innføring av

---

<sup>92</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.5.2 s.10

<sup>93</sup> Ibid pkt.5.5.4 s.11

<sup>94</sup> Ibid pkt.5.5.3 s.10-11

<sup>95</sup> Matningsdal note 1537

<sup>96</sup> Matningsdal note 1615

<sup>97</sup> Ot.prp.nr.28(1999-2000)pkt.16.1.1 s.111

<sup>98</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt 5.5.3 s.10

<sup>99</sup> Matningsdal note 1537

finger i skjede eller rektum og innføring av gjenstander i skjede eller anus, faller også innenfor definisjonen.<sup>100</sup> Det er også uttrykkelig nevnt i forarbeidene til sexkjøpsloven at bestemmelsen også rammer tilfelle der noen yter vederlag for å se på at noen skal utføre seksuell omgang med seg selv.<sup>101</sup> Derimot rammer bestemmelsen ikke situasjoner der noen yter vederlag for at noen skal utføre seksuell handling med seg selv. Departementet uttaler at dette vil ramme for vidt og at stripping, som da kunne blitt omfattet av bestemmelsen, ikke er ment å rammes.<sup>102</sup>

Når det gjelder begrepet ”seksuell handling” omfatter dette ”... andre former for berøring av en annens legeme som har kjønnslig karakter, og som i tillegg er i strid med god sed og skikk”.<sup>103</sup> Begrepet avgrenses oppad mot seksuell omgang og nedad mot straffri handling. Det regnes som seksuell handling når en person beføler en annens bryster eller kjønnsorgan.<sup>104</sup> For øvrig må det bemerkes at dersom denne befølingen er av en viss intensitet, må den likestilles med masturbasjon, og faller dermed inn under hva som regnes for seksuell omgang.<sup>105</sup> Ved beføling under klærne kan det ikke alltid kreves at kjønnsorganene har vært berørt.<sup>106</sup> Det regnes også som seksuell handling når man får en annen person til å beføle sitt kjønnsorgan.<sup>107</sup>

### 3.3.4 ”mot vederlag”

Det er ikke i utgangspunktet straffbart å ha seksuell omgang eller handling med en prostituert. Det straffverdige elementet ligger i det å avtale eller yte vederlag for dette. Vederlagets form er for øvrig uten betydning.<sup>108</sup> I tillegg til penger vil også narkotika og

---

<sup>100</sup> Matningsdal note 1537

<sup>101</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.5.3 s.11

<sup>102</sup> L.c

<sup>103</sup> Matningsdal note 1615

<sup>104</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.5.3 s.10

<sup>105</sup> L.c

<sup>106</sup> Matningsdal note 1615

<sup>107</sup> L.c

<sup>108</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.5.4 s.11

alkohol være eksempler på vederlag som faller inn under bestemmelsen.<sup>109</sup> Vederlag trenger ikke være ytet for at et eventuelt straffansvar skal inntre, det er tilstrekkelig at dette er avtalt.<sup>110</sup> Avtalen må ikke ha kommet eksplisitt til uttrykk. I følge forarbeidene er det tilstrekkelig at dette er forstått av de involverte partene.<sup>111</sup> Departementet har understreket at små gaver, som for eksempel blomster, som ytes i forbindelse med seksuelt samvær faller utenfor bestemmelsen ” ... fordi det normalt ikke vil kunne påvises årsakssammenheng mellom gaven og den seksuelle omgangen eller handlingen”.<sup>112</sup> Hva som ellers vil kunne falle inn under kategorien små gaver er det ikke gitt noen nærmere redegjørelse for.

En svensk dom fra hovrätten för Nedre Norrland er illustrerende for situasjoner der en avtale om vederlag ikke er forstått av de involverte partene.<sup>113</sup> En mann hadde hatt samleie med en kvinne to ganger. Mannen erkjente dette samt det faktum at han hadde gitt henne penger og gaver, men mente at han hadde vært i et forhold med kvinnen. Han hadde blitt kjent med kvinnen gjennom en bekjent. Hovrätten uttaler på side 9: ”För att Ulf Karlsson skall kunna dömas för brott mot lagen (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster krävs emellertid också att det är visat att han antingen insett att de pengar eller de presenter han överlämnat till Pai utgjort ersättning för sexuella tjänster eller att han i vart fall varit likgiltig i frågan”. Hovrätten kom til at det Ulf Karlsson ikke overtrådt den svenske sexkjøpsloven.

Det å bevise at er inngått en avtale om vederlag, kan imidlertid frembringe betydelige bevisvanskeligheter. Illustrerende for dette er en dom fra Malmö Tingsrätt (2000-03-06).

---

<sup>109</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.10.1 s.18

<sup>110</sup> Ibid pkt.5.5.4 s.11

<sup>111</sup> Ibid pkt.10.1 s.18

<sup>112</sup> Ibid pkt.5.5.4 s.11

<sup>113</sup> 2005-09-21 (mål nr B 887-04)

Tiltalte i denne svenske dommen hadde vedgått at han og kvinnen skulle ha en ”sexuell forbindelse”.<sup>114</sup> Han erkjente imidlertid ikke at det var snakk om at han skulle yte vederlag for dette. Politiet hadde sett tiltalte kjøre rundt på prostitusjonsstrøket og observert at en kvinne hadde tatt plass i bilen til tiltalte og at de sammen hadde kjørt av gårde. Tiltalte kjørte en lastebil og da lastebilen stoppet på en parkeringsplass, tittet politiet inn i hytten og fant tiltalte og den antatt prostituerte kvinnen naken i hytta.

Malmö tingsrätt kom til at selv om kvinnen skulle vært prostituert og selv om tiltalte kjørte rundt for å skaffe seg en tilfeldig seksuell forbindelse, ”... är det inte uteslutet att i förevarande fall ersättning inte varit en förutsättning för att den sexuella förbindelsen skulle äga rum”.<sup>115</sup>

Atter illustrerer en svensk dom vanskelighetene rundt vederlagsmomentet, herunder årsakssammenhengen mellom vederlaget og den seksuelle omgangen. Dommen er fra Mölndals tingsrätt (2006-03-15). To menn hadde hver betalt et norsk par 300 kroner. Mennene forklarte at pengene skulle dekke de utgiftene paret hadde for å ordne den seksuelle forbindelsen. I tillegg skulle pengene dekke en film av den seksuelle omgangen. Det var på det rene at de to mennene hadde hatt ”en tilfeldig sexuell forbindelse” med kvinnen. Spørsmålet var om det vederlaget som var ytet, var betaling for den seksuelle forbindelsen. Tingsrätten kom til at det ville være å strekke bestemmelsens virkeområde for langt, hvis også slike omkostninger skulle anses som betaling for seksuell omgang. Da ville bestemmelsen også ramme tilfeller der to personer ”... helt frivillig, efter ett krogbesök har en tilfeldig sexuell förbindelse och den ena personen betalar hotellrummet som de tar in på”.<sup>116</sup> Mölndals tingsrätt kom til at de to mennene ikke hadde overtrådt den svenske sexkjøpsloven.

---

<sup>114</sup> 2000-03-06 (mål nr B 9078-99) s.3

<sup>115</sup> L.c

<sup>116</sup> Mölndals tingsrätt (2006-03-15) s.5

Den svenske rettspraksisen viser at det kan oppstå betydelige vanskeligheter med å bevise vederlagsmomentet.

I og med at naturalia, som for eksempel alkohol, er nevnt eksplisitt som en type form for vederlag, er det mange grensetilfeller som kan oppstå der det er vanskelig å vite om forholdet faller inn under strl.§ 202a.

Jeg tenker meg tilfeller der to personer treffer hverandre på byen og den ene ender opp med å spandere alkohol på den andre. Etter alkoholinntaket har partene en seksuell omgang. For en utenforstående kan det oppfattes som at alkoholen var betaling for den seksuelle omgangen. Nå er det riktignok slik at vederlagsmomentet må være forstått av de involverte partene, men dette er vanskelig for påtalemyndighetene å bevise dersom en av partene hevder at alkoholen ikke var vederlag.

Det er mulig å tenke seg andre former for vederlag som f.eks utveksling av tjenester.<sup>117</sup> Det har ikke vært redegjort for om en tjeneste kan anses for å være en form for vederlag. Imidlertid er det ikke slik at forarbeidene uttømmende angir hva som skal anses som vederlag etter strl.§ 202a. Det nevnes kun noen få eksempler, mest sannsynlig for å skissere at naturalia også er en form for vederlag i denne bestemmelsens forstand. Høringsnotatet nevner blant annet dyre klær som et annet eksempel på vederlag.<sup>118</sup> I og med at vederlagets form er uten betydning, er det grunn til å anta at også tjenester som vederlag for seksuell omgang eller handling faller inn under bestemmelsen. I høringsnotatet om forslag til kriminalisering av sexkjøp som ble sendt ut juli 2007, kommer det frem at det beror på en konkret vurdering i det enkelte tilfelle hva som er å regne som vederlag.<sup>119</sup>

---

<sup>117</sup> Knudsen(2009)

<sup>118</sup> Høringsnotat(2007)pkt.6.2. s.8

<sup>119</sup> Ibid pkt.6.2 s.9



### 3.4 Skyldkravet

Hovedregelen om skyldkravet følger av straffeloven § 40. Det kreves forsett dersom ikke annet er uttrykkelig bestemt i den enkelte bestemmelsen. Det er ikke gjort unntak fra straffelovens hovedregel i strl.§202a. Skylden må foreligge i gjerningsøyeblikket.<sup>120</sup> Dette er praktisk viktig i tilfeller der den potensielle gjerningspersonen ennå ikke har bestemt seg for hvorvidt han skal begå den straffbare handlingen eller ikke. Dersom den potensielle forbryteren blir pågrepet mens han overveier situasjonen, så kan vedkommende ikke straffes for forsøk. Den potensielle gjerningspersonen mangler fullbyrdesforsett.<sup>121</sup> Det foreligger ingen legaldefinisjon av forsett i den nåværende straffeloven av 1902. Forøvrig er det i den nye straffeloven av 2005 som er vedtatt, men ikke enda trådt i kraft inntatt en slik definisjon. Strl.2005 § 22 fastslår at det foreligger forsett når noen "... handler med hensikt om å oppfylle gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, handler med bevissthet om at handlingen sikkert eller mest sannsynlig oppfyller gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, eller regner det som mulig at handlingen oppfyller gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, og bestemmer seg for å foreta handlingen selv om gjerningsbeskrivelsen med sikkerhet eller mest sannsynlig skulle bli oppfylt". Det følger av strl.2005 § 22 annet ledd at forsett er ikke betinget av at gjerningspersonen er kjent med at handlingen han foretar er ulovlig.

Det er vanlig å definere forsett som et lovbrudd begått med vilje. Når gjerningspersonen i gjerningsøyeblikket anser følgen eller et annet objektivt moment i straffebudet for å være sikker eller overveiende sannsynlig, uten at følgen er ønsket, taler man gjerne om vanlig forsett.<sup>122</sup>

Forsettet må dekke det objektive gjerningsinnholdet i bestemmelsen. Det er dette som gjerne omtales som dekningsprinsippet.<sup>123</sup> I tilknytning til strl.§ 202a må forsettet dekke

---

<sup>120</sup> Matningsdal(2003)s.339

<sup>121</sup> Ibid s.431

<sup>122</sup> Ibid s.342

<sup>123</sup> Andenæs(2005)s.221

årsakssammenhengen mellom vederlaget og den seksuelle omgangen eller handlingen.<sup>124</sup>

Det må bevises at en kunde handler med bevissthet om å kjøpe seksuell omgang eller handling av den prostituerte.

Dersom det foreligger bevis utover enhver rimelig tvil at det er avtalt eller utvekslet vederlag mellom to personer og at dette vederlaget er for den etterfølgende seksuelle omgangen eller handlingen mellom de to, vil det være tilnærmet lik umulig å hevde at skyldkravet ikke er oppfylt. Dette kan blant annet være tilfelle der politiet overhører samtale mellom kunde og prostituert. Imidlertid er det ikke alle situasjoner der det er like lett å bevise forsett. "... gjerningspersonens skyld skal bedømmes i forhold til hans subjektive forestillinger om de faktiske forholdene som inngår i gjerningsbeskrivelsen."<sup>125</sup>

Hva med de tilfeller der to personer treffes ute på byen. Den ene er prostituert og den andre er ikke prostituert. Den prostituerte blir med hjem til den andre. På vei hjem griper politiet inn overfor de to, fordi de "mener" at den ene er prostituert. Det er helt på det rene at det ikke er ulovlig å være sammen med prostituerte. I denne situasjonen vil det være vanskelig å bevise at det er tale om forsøk på overtredelse av strl.§ 202a. Er det tilstrekkelig at politiet griper inn overfor personer de mener er prostituerte og bøtelegger de mennene eller kvinnene som de tilfeldigvis er sammen med for forsøk på kjøp av seksuell omgang eller handling? Det er klart at det må kreves noe mer for at skyldkravet skal være oppfylt.

### 3.5 Villfarelse

Dersom gjerningspersonen har vært i en faktisk villfarelse i gjerningsøyeblikket om en omstendighet som er nevnt i straffebudet, er dette et forhold som kan utelukke forsett.<sup>126</sup>

Dette forholdet er lovfestet i strl.§ 42 og gjelder uvitenhet om omstendigheter ved handlingen. Magnus Matningsdal og Anders Bratholm nevner som eksempel at en person

---

<sup>124</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.6 s.12

<sup>125</sup> Eskeland(2000) s.294

<sup>126</sup> Matningsdal(2003)s.353

tror han brenner sin gamle båt, men han har forvekslet sin båt med naboens. Han kan ikke straffes for forsettlig skadeverk etter § 291 fordi han mangler forsett med hensyn til den omstendighet at han ødelegger en gjenstand som tilhører ”en annen”.<sup>127</sup>

I forhold til strl.§ 202a kan det tenkes en faktisk villfarelse i tilfelle der en eller annen form for vederlag ytes, og at det senere oppnås seksuell omgang, men at vedkommende som yter vederlaget mangler forsett med hensyn til den omstendighet at det er årsakssammenheng mellom vederlaget og den seksuelle omgangen.

### 3.6 Forsøk

Det følger av strl.§ 49 første ledd at et forsøk foreligger ”naar en Forbrydelse ei er fuldbyrdet, men der er foretaget en Handling, hvorved dens Udførelse tilsigtedes paabegynt”. En fullbyrdet forbrytelse i henhold til strl.§ 202a foreligger når det er avtalt eller ytet vederlag for seksuell omgang eller handling. Det fremgår ikke like klart av forarbeidene hva som er å regne som et forsøk på overtredelse av denne bestemmelsen.<sup>128</sup> Den mest nærliggende tolkningen er at det er snakk om en overtredelse på forsøksstadiet når det er ytet vederlag eller avtalt vederlag for en seksuell omgang eller handling som av en eller annen grunn ikke er påbegynt. I sin høringsuttalelse uttrykte Pro Sentret bekymring for at forsøk på kjøp av seksuelle tjenester skulle gjøres straffbart etter denne bestemmelsen og begrunnet dette med at omstendighetene forutfor avtalen er viktig for den prostituerte for å se an kunden, avtale pris, tjenester og kondombruk.<sup>129</sup> Departementet uttaler i tilknytning til Pro Sentrets bekymring rundt det å gjøre et forsøk straffbart, at den prostituerte fortsatt har ”... juridisk rom til å kunne forhandle” fordi forsøksstidspunktet først er overtrådt i det avtalen er inngått.<sup>130</sup> Imidlertid vil dette føre til at den prostituerte får

---

<sup>127</sup> Matningsdal(2003)s.353-354

<sup>128</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)

<sup>129</sup> Ibid pkt.6.2. s.14

<sup>130</sup> L.c

dårligere forutsetninger for å forhandle fordi kunden raskest mulig ønsker å komme seg bort fra offentligheten.

Skyldkravet for forsøk er det samme som for en fullbyrdet forbrytelse. I forhold til strl.§ 202a er det hovedregelen om forsett i strl.§ 40 som kommer til anvendelse.

På aftenposten.no, 5.3.2009, fremgår det at en 35 år gammel mann har nektet å vedta et forelegg for forsøk på overtredelse av strl.§ 202a.<sup>131</sup> Rettssaken er berammet 21.4.2009 i Oslo tingrett. Det fremgår av artikkelen at etterforskere fra Oslo politidistrikt hadde grepet inn før den seksuelle handlingen eller omgangen var påbegynt. Mannen var på dette tidspunktet i en bil sammen med en kamerat og to kvinner politiet ”mener” er prostituerte. Kameraten vedtok forelegget han ble ilagt. 35-åringen har imidlertid forklart at han ikke var en del av avtalen. I telefonsamtale med politiadvokat Morten Stene 15.4.2009, får jeg opplyst at saken er avlyst fordi mannen har vedtatt forelegget. Jeg anser likevel dette for å være et relevant eksempel som belyser vanskelighetene ved strl.§ 202a. Det er på det rene at det ikke er ulovlig å være sammen med prostituerte. Det at man har sosiale relasjoner med personer som politiet ”mener” er prostituerte, er etter min mening ikke et tilstrekkelig bevis på at det er avtalt kjøp av seksuelle tjenester.

Det er tale om et forsøk når det er avtalt eller ytet vederlag for seksuell omgang eller handling, men at denne omgangen eller handlingen ikke er påbegynt. Det foreligger ikke et straffbart forsøk dersom fullbyrdesforsettet mangler.<sup>132</sup> For at det skal dreie seg om et forsøk må gjerningspersonen ha foretatt en handling som innebærer en påbegynnelse av forbrytelsen.<sup>133</sup> Grensen mellom forsøk på overtredelse av en straffbelagt bestemmelse og den straffrie forberedelse er imidlertid ikke alltid like klar. Denne grensen må fastlegges konkret i forhold til den type forbrytelse det gjelder. Forarbeidene til strl. § 202a sier ikke noe om den nedre grensen for forsøk. For øvrig vil det være naturlig i henhold til en

---

<sup>131</sup> <http://www.aftenposten.no/nyheter/oslo/article2961377.ece>, [sitert 6.3.2009]

<sup>132</sup> Andenæs(2005)s.348

<sup>133</sup> Matningsdal(2003)s.427

tolkning av straffebudet og departementets uttalelser i forarbeidene om at den prostituerte har forhandlingsrom, at det å forhøre seg om priser, seksuelle tjenester og liknende spørsmål, vil falle innenfor det som kan betegnes som straffrie forberedelser.<sup>134</sup>

Det vil også være en straffri handling å yte vederlag for at noen skal utføre seksuelle handlinger med seg selv.<sup>135</sup>

Forbrytelser er først fullbyrdet når gjerningspersonen har foretatt alt som kreves i henhold til den aktuelle straffebestemmelse, under forutsetning av at skyldkravet også er oppfylt.<sup>136</sup> Fullbyrdet handling foreligger når det er ytet eller avtalt vederlag for seksuell omgang eller handling, og denne omgangen eller handlingen er påbegynt. Den rettslige problemstillingen i forhold til dette er når den seksuelle handlingen kan sies å være i gang. Avtalen trenger ikke å ha kommet eksplisitt til uttrykk. Det kreves kun at det er forstått av de involverte partene. I tillegg er det slik at vederlagets form er uten betydning.

En svensk dom fra Hovrätten i Skåne og Blekinge kan tjene som eksempel på grensen mellom straffrie forberedelser og straffbart forsøk. En mann, født i 1981, hadde tilstått å ha avtalt vederlag for seksuell omgang med en kvinne. De hadde blitt enige om pris og var på vei fra bilen og inn til kvinnens leilighet, da politiet grep inn. Det forelå fare for fullbyrdelse av forbrytelsen. Det var ingenting som tydet på at mannen frivillig senere ville komme til å trekke seg fra avtalen. I og med at det var tilbudt vederlag for de seksuelle tjenestene, fant retten at det var et straffbart forsøk på kjøp av seksuelle tjenester.<sup>137</sup>

Det som skiller et forsøk fra fullbyrdet forbrytelse er at den seksuelle omgangen er påbegynt. Det er ikke nærmere sagt hva som skal til for at den seksuelle omgangen eller handlingen anses påbegynt. Det er for øvrig tilstrekkelig at partene har begynt med seksuell

---

<sup>134</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.6.2 s.14

<sup>135</sup> Ibid pkt.5.5.3 s.11

<sup>136</sup> Matningsdal(2003)s.429

<sup>137</sup> RH 2002:16

handling med hverandre. Det at den ene parten utfører seksuell handling med seg selv er som nevnt ikke straffbart etter strl.§ 202a.

Er det tilstrekkelig at man har kledd av seg eller er i gang med å kle av seg, eller er det noe mer som skal til? Det at man er på vei til å kle av seg eller har kledd av seg indikerer at noe er i ferd med å skje, men er ikke et bevis på at den seksuelle handlingen bokstavelig talt er påbegynt. Det kreves noe mer enn det. Det må foreligge en eller annen form for seksuell fysisk berøring. For øvrig kreves det ikke at den ene parten berører den andre, fordi ensidig masturbasjon regnes som seksuell omgang.

### 3.7 Medvirkning

Strl.§ 205 inntar en generell hovedregel om straffansvar for medvirkning til seksualforbrytelser. Flere av høringsinstansene ønsket en redegjørelse for hvorfor det ikke skulle være straffbart å selge seksuelle tjenester, uten at departementet imøtegikk dette ønsket.<sup>138</sup> Det er uttrykkelig poengtert i forarbeidene til strl.§ 202a at et slikt medvirkningsansvar ikke kan gjøres gjeldende overfor den prostituerte.<sup>139</sup>

### 3.8 Konkurrens

Det gjøres heller ingen unntak fra den alminnelige læren om konkurrens, det vil si at dersom kjøp av seksuell omgang eller handling samtidig oppfyller gjerningsinnholdet i andre bestemmelser, kan disse anvendes i konkurrens når de dekker forskjellige aspekter ved den straffbare handlingen.<sup>140</sup>

---

<sup>138</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.6.1 s.14

<sup>139</sup> L.c

<sup>140</sup> Ibid pkt.6.3 s.15

### 3.9 Strafferammen

Dersom den seksuelle omgangen eller handlingen er skjedd på en særlig krenkende måte, og ikke faller inn under andre straffebestemmelser, gjelder en skjerpet strafferamme på inntil 1 års fengsel i strl.§202a annet ledd. Departementet nevner som eksempel på særlig krenkende måte, tilfelle der det er brukt dyr, eller at ”... handlingen er begått på en smertefull måte”.<sup>141</sup>

Strafferammen for å avtale eller yte vederlag for seksuell omgang eller handling er bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. Begrunnelsen for strafferammen i første ledd er at kombinasjonen gir politiet muligheten til å benytte seg av en rekke av straffeprosesslovens (strprl.) tvangsmidler. Dette gjelder blant annet pågripelse og fengsling etter strprl. §171, jr. § 184, ransaking etter strprl. §§192 og 195, skjult fjernsynsovervåkning på offentlig sted etter strprl.§ 202a og avlytting av samtale etter strprl.§ 216l.<sup>142</sup> Kravet i straffeprosessloven § 171 er at vedkommende med skjellig grunn mistenkes for ”en eller flere handlinger som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder”. I tilknytning til dette ble det reist spørsmål om politiet skulle gis adgang til å utføre kommunikasjonskontroll etter strprl.§ 216b. Datatilsynet stilte seg svært kritisk til dette og mente at det kunne føre til ”... en overvåkning av lovlydige borgeres lovlige virksomhet som neppe ville vært akseptert på andre samfunnsområder.”.<sup>143</sup> Politiet har ikke adgang til å benytte seg av den type kommunikasjonskontroll som fremgår av strprl.§ 216b.

---

<sup>141</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt 10.1

<sup>142</sup> Ibid pkt.6.4 s.15

<sup>143</sup> L.c

## **4 Hvordan bevise utover enhver rimelig tvil at det er avtalt eller ytet vederlag for seksuell omgang eller handling?**

### **4.1 Utgangspunktet**

Utgangspunktet i norsk rett er at bevisbyrden for om det er blitt begått straffbare handlinger påligger påtalemyndighetene. Dette innebærer at enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist utover enhver rimelig tvil. Dette er gjerne formulert som uskyldspresumsjonen. Uskyldspresumsjonen er blitt norsk rett gjennom inkorporasjon av konvensjoner og er blant annet kommet til uttrykk i EMK art.6(2). Denne bestemmelsen omhandler først og fremst at tiltalte ikke må bevise sin uskyld.<sup>144</sup> EMK art.6(2) gir ikke noe konkret beviskrav.<sup>145</sup> En slik fastlegging må skje etter nasjonal rett. En slik regel finnes imidlertid ikke i norsk rett. Det er for øvrig anerkjent norsk rett at "... det generelle strafferettslige beviskravet er at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode".<sup>146</sup>

Først og fremst er det hevet over enhver tvil at en effektiv håndhevelse av strl.§202a fordrer stor ressursbruk fra politimyndighetene. Det er ingen fornærmet i en slik sak slik at anmeldelser utelukkende vil være fra politiets side.<sup>147</sup> Videre har verken den prostituerte eller kunden interesser i å skulle innrømme at det har funnet sted en avtale eller en ytelse av et nærmere bestemt vederlag for den seksuelle tjenesten. Det fremgår av erfaringene med den svenske sexkjøpsloven at dersom både den prostituerte og kunden nekter å innrømme noe, så er det svært vanskelig å bevise at noe ulovlig er skjedd.<sup>148</sup>

I det følgende vil jeg problematisere politiets arbeidsmetoder med fokus på hvilke potensielle problemer som kan oppstå i forbindelse med at spaning,

---

<sup>144</sup> Strandbakken(2003)s.340

<sup>145</sup> Ibid s.344

<sup>146</sup> Ibid s.355

<sup>147</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.5.8

<sup>148</sup> Arbeidsgruppens rapport(2004)kap.3.5.7 s.54



kommunikasjonskontroll, infiltrasjon og politiprovokasjon brukes for å håndheve § 202a. Deretter følger en redegjørelse for mulige problemer i forhold situasjoner der enten kunden eller den prostituerte innrømmer kjøpet. Den mest praktiske sanksjonen på overtredelser er bøter, og denne sanksjonen behandles til slutt i denne delen.

## 4.2 Politiets arbeidsmetoder

### 4.2.1 Spaning

Problemstillingen i forhold til spaning er om dette er en etterforskningsmetode politiet kan anvende i tilknytning til å forebygge og avdekke kjøp av seksuelle tjenester. Ved siden av avhør er spaning den mest tradisjonelle og mest anvendte politimetode.<sup>149</sup> Det alminnelige utgangspunktet er at spaning ikke krever hjemmel i lov, men at det kan tenkes tilfeller der spaningen kan utvikles i intensitet slik at det blir tale om et inngrep i den private sfære slik at legalitetsprinsippet og EMK artikkel 8 nødvendiggjør lovhjemmel.<sup>150</sup> Når det gjelder en generell overvåkning i det offentlige vil dette normalt falle utenfor virkeområdet til EMK artikkel 8, selv om det benyttes tekniske hjelpemidler.<sup>151</sup>

Spaning kan skje på flere forskjellige måter: på avstand, av sivilkledd eller av uniformerte polititjenestemenn, i bil eller til fots.<sup>152</sup> Det er vanskelig å skulle definere hva spaning er, men ordet er tradisjonelt blitt benyttet som en betegnelse på den virksomhet politiet bedriver når de samler inn informasjon og er således en form for observasjon.<sup>153</sup> Det er på det rene at spaning vil være uproblematisk i forhold til å avdekke overtredelser av straffeloven § 202a.

---

<sup>149</sup> Auglend(2004)s.615

<sup>150</sup> L.c

<sup>151</sup> NOU 2004:6 pkt.7.2.3.2

<sup>152</sup> Auglend(2004)s.615

<sup>153</sup> NOU 2004:6

Politiadvokat Morten Stene bekrefter at spaning og observasjonstjeneste er den politimetoden som primært brukes av Oslo politidistrikt mot utemarkedet.<sup>154</sup> I tilknytning til innemarkedet foretar politiet i Oslo oppringninger på prostitusjonsannonser i blader eller på internett og gjennom dette komme i kontakt med de prostituertes kunder, men også på innemarkedet er det viktig med spaning.<sup>155</sup>

#### 4.2.2 Kommunikasjonskontroll

Strprl. §202a regulerer vilkårene for bruk av ”fjernsynsovervåkning”. Med ”fjernsynsovervåkning” menes det samme som er definert i personopplysningsloven § 36.<sup>156</sup> Her følger det av § 36 at det med fjernsynsovervåkning er snakk om ”vedvarende eller regelmessig gjentatt personovervåking ved hjelp av fjernbetjent eller automatisk virkende fjernsynskamera, fotografiapparat eller lignende apparat”. Det er ikke nødvendig med en spesiell mistenkt for å sette opp fjernsynsovervåkning. Strprl. § 202a første ledd krever imidlertid at det foreligger skjellig grunn til mistanke om en eller flere straffbare handlinger som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i seks måneder. Strafferammen i strl. § 202a gir adgang til slik fjernsynsovervåkning ved at den maksimale straffen som kan ilegges er fengsel inntil 6 måneder og bot. Fjernsynsovervåkning er derfor ikke problematisk i forholdt til straffeloven § 202a.

Strprl. § 216l regulerer politiets adgang til å avlytte telefonsamtaler. Vilårene for å avlytte telefonsamtaler er at politiet deltar i samtalen eller at det er innhentet samtykke fra en av partene. Slikt samtykke er ikke et praktisk tenkbart alternativ. Det er vanskelig å forestille seg at den prostituerte skulle være interessert i at politiet skulle overvåke de avtalene han/hun gjør med potensielle kunder. Det andre alternative vilkåret som må være oppfylt er at politiet deltar i samtalen. Dette kan være aktuelt i tilfeller der politiet opptrer som lokkedue for kunder. Eksempelvis kan det tenkes at politiet rykker inn en falsk annonse

---

<sup>154</sup> Stene(2009) E-post 21.4.2009

<sup>155</sup> L.c

<sup>156</sup> Bjerke(2001)s.702-703

med telefonnummer på en internettside som de antar brukes av prostituerte. Dette ville være lovlig anskaffet bevis med mindre det enkelte tilfellet kan defineres som etterforskning med provokasjonstilsnitt.

#### 4.2.3 Infiltrasjon

Infiltrasjon er en mer inngripende etterforskningsmetode enn spaning. Det er i midlertid ikke alltid like klare grenser mellom de to metodene. Ifølge Auglend, Mæland og Røsandhaug er ”... kjernen i all spaning er at den forutsettes å være passiv. I den grad polititjenestemenn som spaner utviser en form for aktivitet i forhold til det miljøet det spanes på, vil spaningen kunne gli over i infiltrasjon”.<sup>157</sup> Så lenge politiet holder virksomheten i det offentlige rom og denne virksomheten ikke blir for langvarig og massiv, setter ikke det internrettslige legalitetsprinsipp noen begrensninger på infiltrasjonen.<sup>158</sup> Det problematiske i forhold til sexkjøpsloven er at det ikke er forbudt å selge seksuelle tjenester, og at de som er på selgersiden og som ikke har begått noen kriminell handling, vil kunne bli rammet i atskillig utstrekning.

Selv om infiltrasjon ikke er lovregulert, må likevel de generelle kravene som stilles til bruk av politimetoder følges. Ved infiltrasjon vil det ikke være mulig å oppstille et kvalifisert mistankekrav.<sup>159</sup> For øvrig stilles det, som ved bruk av andre politimetoder, krav til at det må foreligge en saklig og rimelig grunn til iverksetting av undersøkelser.<sup>160</sup> Av lov om politiet (politi-loven) 4.aug. nr.53. 1995 § 6 annet ledd annet punktum følger det at ”de midler som anvendes, må være nødvendige og stå i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig”.

Det fremgår av politi-loven § 6 annet ledd første punktum at det ikke skal ”... tas i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller

---

<sup>157</sup> Politirett, 2.utgave, Gyldendal Akademisk 2004 s.616

<sup>158</sup> NOU 2004:6 pkt.7.5.1.4

<sup>159</sup> L.c

<sup>160</sup> L.c

uten at slike forgjeves har vært forsøkt”. Hva som ellers inngår som momenter ved hensiktsmessighetsvurderingen, kommer ikke til uttrykk i denne bestemmelsen. Imidlertid følger det av NOU 2004:6 punkt 6.3.3 at denne vurderingen er en ”... interesseavveining hvor inngrepets styrke for individet må måles mot nytten av å gjennomføre tiltaket”. Denne vurderingen må foretas fortløpende, da forholdsmessigheten må være oppfylt til enhver tid.<sup>161</sup> I vurderingen skal det også naturligvis tas hensynet til tredjeparter være tungtveiende, mens den som er involvert i alvorlig kriminalitet ikke har krav på det samme vernet.<sup>162</sup>

Den tredjeparten som vil være aktuell å vurdere i forholdsmessighetsvurderingen etter strl.§ 202a, er de prostituerte eller de antatt prostituerte. Det følger eksplisitt av forarbeidene at det ikke er kriminelt å selge seksuelle tjenester og at selgeren heller ikke kan straffes for medvirkning.<sup>163</sup> En eventuell infiltrasjon av prostitusjonsmiljøet, dersom dette i det hele tatt er en praktisk mulighet, vil kunne ramme den prostituerte ekstremt hardt. Den prostituerte er uskyldig, men ved inngripende etterforskningsmetoder som for eksempel infiltrasjon, vil den prostituerte kanskje rammes hardere enn den som etterforskes.

Strafferammen for kjøp av seksuelle tjenester er fengsel i seks måneder eller bøter eller begge deler. Ut i fra strafferammen er det ikke mye som tyder på at det dreier seg om alvorlig kriminalitet. Formålene med bestemmelsen som kriminaliserer kjøp av seksuell omgang og handling er blant annet å bidra til en holdningsendring.

I forhold til straffeloven § 202a kunne det tenkes et eksempel der utgir seg for å være prostituert og således infiltrerer prostitusjonsmiljøet med tanke på å avdekke kunder. Infiltrasjon er problematisk i forhold til det at det skal tas hensyn til uskyldige tredjeparter og at det skal være forholdsmessighet mellom mål og middel. Det vil imidlertid ikke være

---

<sup>161</sup> NOU 2004:6 pkt.6.3.3

<sup>162</sup> L.c

<sup>163</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008) pkt.6.1 s.14

skarpe grensedragninger mot provokasjon i dette tilfellet. Etterforskningsmetoder med provokasjonstilsnitt er nærmere behandlet under neste punkt.

#### 4.2.4 Provokasjon som etterforskningsmiddel.

Problemstillingen i forhold til strl.§ 202a blir om provokasjon kan benyttes som et særskilt etterforskningsmiddel for å bringe på det rene forsøk på ytelse eller avtale om vederlag for seksuell omgang eller handling. Provokasjon foreligger når ”politiet ved infiltrasjon eller bruk av personer påvirker straffbare handlinger som andre foretar, for å bedre sin kunnskap om eller kontroll med et hendelsesforløp”.<sup>164</sup> Rettspraksis oppstiller tre vilkår for provokasjon som lovlig etterforskningsmiddel.<sup>165</sup>

Selve grunnvilkåret for bruk av provokasjon, fremgår av Rt.1984 s. 1076. Spørsmålet i saken var om bevis kunne avskjæres fordi det var fremskaffet med ekstraordinære etterforskningsmetoder med provokasjonstilsnitt. Denne saken gjaldt en narkotikaforbrytelse. Høyesterett uttaler på side 1080 at det ikke kan aksepteres at ”... politiet fremkaller en straffbar handling som ellers ikke ville ha blitt begått”. Det fremgår av Riksadvokatens rundskriv nr.2/2000 at det er særlig to forhold som er av sentral betydning i forhold til denne vurderingen.<sup>166</sup> Det første spørsmålet er hvem som har tatt initiativ til handlingen. Dersom det er politiet som har tatt initiativet, så er det et moment som taler mot at dette vilkåret er oppfylt. Det neste spørsmålet er om det eksisterer et ”marked” for den straffbare handlingen. Dette vurderingsmomentet belyses blant annet i Rt.1998 s.407, hvor en mann ble frifunnet for forsøk på heleri fordi heleriforsøket var fremprovosert av politiet. Initiativet til helerihandlingen kom fra tiltalte, men politiet var den eneste aktuelle kjøper. Høyesterett uttaler at ”det var helt uklart når og hvorledes en

---

<sup>164</sup> RA-2000-2 del III pkt.1

<sup>165</sup> ibid del III pkt.2.1

<sup>166</sup> Ibid del III pkt.2.2

tilbakelevering mot en løsesum i tilfelle kunne vært gjennomført”.<sup>167</sup> I dette tilfellet ble provokasjonen ansett for å være i strid med grunnvilkåret. Konsekvensen av at grunnvilkåret ikke er oppfylt er at det ikke skal reises tiltale, subsidiært at tiltalte frifinnes.<sup>168</sup>

Det andre vilkåret for provokasjon er at denne etterforskningsmetoden kun kan brukes ved alvorlige straffbare handlinger. Begrunnelsen for dette vilkåret er at en av politiets viktigste oppgaver er å drive kriminalitetsforebyggende virksomhet. Provokasjon skal derfor være en ekstraordinær etterforskningsmetode. Innholdet i dette vilkåret er nærmere fastlagt i rettspraksis. I Rt.1993 s.473 kom Høyesterett frem til at den aktuelle lovovertrедelse ikke var av så alvorlig karakter at den kunne begrunne etterforskningsmetoder med provokasjonstilsnitt. Saken handlet om en mann som ble stoppet og bedt om skyss fra to personer som bistod politiet i å få has på piratdrosjevirksomhet. Det var fremkalt en handling som ellers ikke ville blitt foretatt. Strafferammen for slik privat ”persontransport” etter samferdselsloven § 7 nr.1 er bøter. Høyesterett uttaler også at det i tillegg til strafferammen bør tas hensyn til ”... den samfunnsmessige betydning av å bekjempe nettopp denne form for virksomhet”.<sup>169</sup>

Provokasjon har særlig vært tatt i bruk i forbindelse med narkotikasaker, men Høyesterett har gitt uttrykk for at denne metoden også kan tas i bruk i saker som omhandler alvorlig vinningskriminalitet.<sup>170</sup> Metoden kan også tas i bruk for å avsløre overgrep mot barn, samt overfor spredning av barnepornografi.<sup>171</sup> Riksadvokaten uttaler at dersom den kriminaliteten det er snakk om anses som et alvorlig samfunnsproblem ”på grunn av omfang eller karakter, bør metoden kunne brukes...”.<sup>172</sup>

---

<sup>167</sup> Rt.1998 s.407(på s.410)

<sup>168</sup> RA-2000-2 del III pkt.2.2

<sup>169</sup> Rt.1993 s.473 (på s.475)

<sup>170</sup> Rt.1998 s.407

<sup>171</sup> RA-2000-2 del III pkt.2.3

<sup>172</sup> L.c

Spørsmålet videre blir derfor om kjøp av seksuell omgang eller handling anses som et alvorlig samfunnsprobleme.

Det tredje vilkåret for at politiet skal kunne benytte seg av provokasjon som etterforskningsmiddel er at visse prosessuelle vilkår må være oppfylt. Først og fremst må provokasjonen være et sekundært etterforskningsmiddel. Dette innebærer at tradisjonelle etterforskningsmetoder må være funnet utilstrekkelige. Politiet må for øvrig ikke ha prøvd ut tradisjonelle etterforskningsmetoder før de kan ta i bruk provokasjon, men det må foretas en konkret vurdering av de vanlige etterforskningsmetodene.<sup>173</sup> Derneft må provokasjonen ikke stride mot prosessuelle bestemmelser eller grunnprinsipper. Dette kriteriet fremgår av Rt.1999 s.1269. Høyesterett kom i denne saken frem til at det å benytte provokasjon som metode under etterforskningen av en allerede begått forbrytelse, var i strid med retten til taushet. Politiet hadde i realiteten foretatt et skjult avhør av den siktede og dette var i strid med strprl.§ 232 og påt.instr.§8-1. Til slutt må beslutningen om provokasjon treffes av statsadvokaten i distriktet og det må alltid være utarbeidet en plan for provokasjonen.<sup>174</sup> Begrunnelsen for at det skal utarbeides en plan er at politiet skal ha muligheten til å føre kontroll med etterforskningsmetodene og at de skal kunne dokumentere hva som foregår.

Provokasjon i forhold til strl.§ 202a kan tenkes i tilfeller der politiet opptrer som prostituert for å lokke kunder til å inngå avtale om kjøp av seksuelle tjenester. Jeg vil nå vurdere om det er aktuelt å bruke provokasjon for å bringe på det rene om det foregår overtredelser av strl. §202a.

Grunnvilkåret for at man skal kunne benytte provokasjon er at politiet ikke fremkaller en handling som ikke ellers ville blitt begått. I denne vurderingen skulle det legges vekt på hvem som tar initiativ til handlingen og om det eksisterer et ”marked” for den straffbare handlingen.

---

<sup>173</sup> RA-2000-2 del III pkt.2.4

<sup>174</sup> L.c

Hvis politiet tar initiativ til offensivt å oppsøke potensielle kjøpere av seksuelle tjenester, og dermed tar initiativet til den kriminelle handlingen, vil dette være ulovlig provokasjon. Dersom de utgir seg for å være prostituert og bare oppholder seg i det miljøet der det er vanlig at prostituerte holder til, vil nok dette kunne stille seg annerledes. Hvis de i den forbindelse blir oppsøkt av potensielle kunder, så har politiet ikke initiert handlingen. Den kriminelle handlingen ville antakelig blitt begått uansett. Det er selvsagt en konkret vurdering som må legges til grunn, og det er vanskelig å si noe generelt om de forskjellige situasjonene som kan oppstå.

Det neste momentet i vurderingen av om grunnvilkåret for provokasjon er oppfylt, er om det er et marked for den kriminelle handlingen. Dette vilkåret vil som regel være oppfylt for den type straffbare handlinger som det her er tale om.

Problemstillingen i forhold til det andre vilkåret er om forbrytelser etter strl.§ 202a er en så alvorlig lovovertrедelse at denne etterforskningsmetoden skal kunne benyttes. I Rt.1993 s.473 legger Høyesterett til grunn at det i denne vurderingen må tas hensyn til strafferammen og den samfunnsmessige betydningen av å bekjempe denne typen kriminalitet. Provokasjon har vært benyttet blant annet i saker om alvorlige narkotikaforbrytelser, overgrep mot barn og spredning av barnepornografi.

Strafferammen for kjøp av seksuell omgang eller handling er relativt lav. Det dreier seg om bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. Strafferammen for denne forbrytelsen er nok et moment som taler for at provokasjon ikke skulle kunne benyttes overfor kjøp av seksuelle tjenester.

Det neste vurderingstemaet er om det er av stor samfunnsmessig betydning å straffe kjøp av seksuell omgang eller handling.<sup>175</sup> I dommen der dette fremheves som et viktig

---

<sup>175</sup> Rt.1993 s.473



vurderingstema, sies det ikke noe ytterligere i hvordan denne samfunnsmessige betydningen skal bedømmes. I saker der noen står tiltalt for kjøp av seksuell omgang eller handling, er det ingen som er fornærmet. I tiden rett etter lovens ikrafttredelse som vi befinner oss i nå, er det prinsipielt viktig for politiet å vise borgerne at de håndhever loven og at loven har en realitet. Denne prinsipielle betydningen kan derimot ikke sies å være et samfunnsmessig behov. Det er i utgangspunktet ingen som tar skade av at noen yter en eller annen form for vederlag eller avtaler dette for seksuelle tjenester. Disse handlingene som strl.§ 202a setter straff for, kan ikke anses for å falle inn under samme kategori som de sakene der politiet tradisjonelt sett benytter provokasjon som etterforskningsmiddel.

Når det gjelder det tredje vilkåret for provokasjon tar jeg ikke stilling til dette. Det er en helt konkret vurdering av om det foreligger en plan for den aktuelle provokasjonshandlingen og om provokasjonen ellers er i samsvar med andre gjeldene prosessuelle bestemmelser.

De tre vilkårene for bruk av lovlig provokasjon er, etter min vurdering, ikke oppfylt i forhold til strl.§ 202a. Politiet er avskåret fra å benytte seg av provokasjon som etterforskningsmiddel i saker der noen mistenkes for kjøp av seksuell omgang eller handling.

#### 4.3 Bøter som straff

I det følgende vil det bli redegjort for adgangen til å ilegge bot og hva en eventuell vedtakelse av en bot innebærer.

Grunnloven knesetter en viktig rettssikkerhetsgaranti: ingen straff uten dom. Denne bestemmelsen skal imidlertid tolkes innskrenkende i forhold til det å ilegge bøtestraff. Hensynet til rettssikkerheten ivaretas ved at den siktede må vedta boten for at bøteansvar skal inntre. Dersom boten ikke vedtas vil det normalt bli rettssak. Politiadvokat Morten

Stene sier at de bøtene som ikke vedtas, jevnlig oversendes til retten i samsvar med strprl. § 268.<sup>176</sup>

Det er på det rene at dersom et straffebud hjemler en adgang til å ilegge bot, kan det utferdiges forelegg. Dette gjelder uansett hva maksimumsstraffen i straffebudet måtte være. Strl. §202a setter som straff bøter eller fengsel inntil seks måneder eller begge deler. Det er to vilkår for at det kan utferdiges forelegg: Påtalemyndigheten må mene at vilkårene for å straffe er tilstede, samt at bot er den riktige reaksjonen.<sup>177</sup> Det er ikke et vilkår at den siktede erkjenner straffeskyld. Det eneste som kreves fra siktede er at han vedtar boten. En slik vedtagelse er gyldig selv om siktede mener at han er uskyldig. Mange kan velge å vedta et forelegg for å slippe ulempene med en straffesak.<sup>178</sup>

Per 21.4.2009 er det utstedt 31 forelegg ved Oslo politidistrikt, hvorav 25 foreløpig er vedtatt.<sup>179</sup> Politiadvokat Morten Stene informerer om at det siste forelegget er skrevet ut i slutten av mars og at det derfor kan være flere av de resterende foreleggene som vedtas i løpet av kort tid.<sup>180</sup> Disse tallene viser at de aller fleste som mistenkes for avtale om eller ytelse av vederlag for seksuell omgang eller handling og som ilegges bot på bakgrunn av dette vedtar boten. En vedtagelse av et forelegg er imidlertid ikke det samme som å erkjenne straffeskyld eller tilstå overtredelsen.

Hvis det utferdiges forelegg mot flere personer for samme overtredelse, og noen av personene vedtar forelegget, vil det være en diskriminerende forskjellsbehandling hvis påtalemyndigheten vilkårlig frafaller forfølgningen mot dem som ikke vedtok.<sup>181</sup>

---

<sup>176</sup> Stene 2009, e-post

<sup>177</sup> Slettan og Øie(2000)s.330

<sup>178</sup> L.c

<sup>179</sup> Stene 2009, e-post

<sup>180</sup> L.c

<sup>181</sup> Matningsdal(2003)s.64

#### 4.4 Den prostituerte innrømmer forholdet

Et av de praktisk viktigste bevisene politiet kan påberope seg overfor en person som mistenkes for kjøp eller avtale om vederlag for seksuelle tjenester, er at den prostituerte selv har forklart seg om forholdet og bekreftet politiets mistanke. En slik forklaring vil være et tungtveiende bevis i en eventuell rettssak. Imidlertid er det slik at den prostituerte eller antatt prostituerte ikke har forklaringsplikt overfor politiet. Dersom vedkommende derimot blir innkalt som vitne i retten, foreligger det i utgangspunktet forklaringsplikt. I det følgende vil det bli redegjort for forklaringsplikten og aktuelle unntak fra denne plikten.

Prostitusjon er å ha seksuell omgang eller handling mot vederlag, jf strl.§ 202 tredje ledd. Den mest normale form for vederlag er kontanter. Det er flere årsaker til at noen prostituerer seg, men felles for de fleste er at de trenger å tjene de pengene, enten det er deres eneste form for inntjening eller som en biinntekt. Det er vanskelig å skulle tenke seg tilfeller der en prostituert skulle ha interesse i å angi kunden sin. Dette vil bidra til å svekke tillitsforholdet mellom den prostituerte og kunden og i verste fall ødelegge for denne inntektskilden. Jeg har tatt kontakt med Pro Sentret for å få greie på hvordan forholdet mellom politiet og den prostituerte er. Janni Wintherbauer hevder i samtale med meg at forholdet mellom politiet og prostituerte var bedre før enn det er nå, og at de prostituerte opplever press til å avgi forklaring.<sup>182</sup>

##### 4.4.1 Vitneplikt og forklaringsplikt

Utgangspunktet er at den prostituerte ikke har plikt til å forklare seg for politiet. Vedkommende har imidlertid plikt til å vitne dersom hun/han lovlig blir innkalt som vitne i retten. Vitnet har i utgangspunktet forklaringsplikt overfor retten, med mindre retten kan fritta for forklaringsplikt etter et av de unntakene som følger av strprl.§ 117flg. Spørsmålet er om å innrømme prostitusjon kan medføre vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap av annen art jf strprl.§123.

---

<sup>182</sup> Samtale 17.mars 2009 på Pro Sentret

I Sverige har de en tilsvarende bestemmelse. Den prostituerte er fritatt for vitneplikten fordi vedkommende kan nekte å uttale seg om forhold som kan avsløre at hun/han har foretatt en ”fornedrende handling” jf 36.kap 6§ Rättegångsbalken.<sup>183</sup>

Etter strprl.§ 123 første ledd tredje setning følger det at retten kan fritta et vitne fra forklaringsplikt ”... ved vesentlig tap av sosialt omdømme eller vesentlig velferdstap av annen art for vitnet ... når det ut fra en vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg.”

Vilkåret om vesentlig tap av sosialt omdømme svarer til det tidligere brukte ”tap av borgerlig aktelse”.<sup>184</sup> Det må foretas en konkret vurdering i lys av samfunnsutviklingen.<sup>185</sup> Rettspraksis på området vil kunne være illustrerende, men vil samtidig være en begrenset rettskilde på grunn av at samfunnet er i stadig utvikling. Det fremgår av rettspraksis at også faren for et vesentlig skår i omdømmet vil kunne være tilstrekkelig for å fritta personer fra vitneplikt.<sup>186</sup> Av juridisk teori følger det at ”det er vitnets moralske omdømme som i tilfelle må bli skadelidende”.<sup>187</sup>

Ved vurderingen av om det foreligger ”vesentlig velferdstap av annen art” skal det legges vekt på de samme momentene som ved vurderingen av om det foreligger ”vesentlig tap av sosialt omdømme”. Disse momentene følger eksplisitt av ordlyden i strprl.§ 123 første ledd siste punktum. Fritak fra forklaringsplikten kan gis dersom det ut fra en vurdering av ”... sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning og forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg”. Utgangspunktet for denne vurderingen er selvsagt at det dreier seg om et annet tap enn tap av sosialt omdømme. Av juridisk teori fremgår det at det ikke er nok ”... at vitnet synes det er ubehagelig eller pinlig å avgi forklaringen, eller

---

<sup>183</sup> Arbeidsgruppens rapport(2004)pkt.3.5.7 s.54

<sup>184</sup> Hustad note 777

<sup>185</sup> Ot.prp.nr.51(2004-2005)s.459-460

<sup>186</sup> Rt.1927 s.390

<sup>187</sup> Bjerke(2001)s.499

at forklaringen vil kunne få økonomisk uheldige følger for ham eller andre”.<sup>188</sup> Ordet ”velferd” kan både referere til økonomiske og sosiale forhold. I og med at ”tap av sosialt omdømme” i det vesentligste ivaretar hensynene til de sosiale omgivelsene, kan det tenkes at ”velferdstap” vil kunne være mer aktuelt overfor de økonomiske relasjonene. Utgangspunktet i den juridiske teorien er at det ikke er tilstrekkelig med uheldige økonomiske konsekvenser.

#### 4.4.2 Kan det å innrømme prostitusjon medføre vesentlig tap av sosialt omdømme og derfor fritak for forklaringsplikten?

Det følger av strprl.§ 123 at man ved den konkrete vurderingen av om det foreligger vesentlig tap av sosialt omdømme, skal legge vekt på sakens art, forklaringens betydning for opplysning av saken samt forholdene ellers.

De sakene der det vil være aktuelt å pålegge forklaringsplikt for en prostituert er i de tilfelle der vedkommende skal innrømme at det er funnet sted betaling for en seksuell handling eller omgang. En innrømmelse av et slikt forhold fra den prostituerte vil være av uvurderlig betydning for sakens art og opplysning. Det er helt på det rene at dette vil være et sterkt bevis for retten.

Imidlertid er det mange som ikke lever åpent som prostituert. Det er et yrke som er forbundet med fordommer. Stigma rundt prostitusjon er stort og gjør at de aller fleste prostituerte ville oppleve det å vitne i en rettssak som en stor belastning.<sup>189</sup> Det heter i bestemmelsen at det også skal legges vekt på forholdene ellers. Herunder vil selvfølgelig hensynet til vitnet kunne være et relevant moment. Rettspraksis viser at det er tatt høyde for å frita for forklaring i forbindelse med ekteskapssaker der blant annet en jente slapp å forklare seg overfor retten om det seksuelle forholdet hun angivelig skulle hatt til en gift mann.<sup>190</sup> I den samme dommen uttaler Høyesterett at fritak for vitneplikt beror ”... på en

---

<sup>188</sup> Bjerke og Keiserud(2001)s.500

<sup>189</sup> Randers-Pehrson(2009)

<sup>190</sup> Rt.1970 s.1547

konkret vurdering av hvorledes spørsmålets besvarelse stiller seg i forhold til vitnets person, miljø og hvilken virkning det i tilfelle kan få for vitnet om hun skulle bli pålagt å besvare spørsmålene”.<sup>191</sup>

Vilkåret for at retten kan fritta fra forklaringsplikten er at det må foreligge et tap. Et tap indikerer at det er en tilstand som er forrykket. Prostitusjon er i utgangspunktet utsatt for fordommer, så problemstillingen blir om det i det hele tatt er snakk om et ”tap”. Dersom man lever åpent som prostituert, vil en eventuell forklaring ikke medføre et tap av sosialt omdømme i lovens forstand.

Det er viktig å huske på at veldig mange prostituerte lever en forholdsvis skjult tilværelse som prostituert. De erfaringene de har og tanker rundt det å være prostituert deler de med andre som er i det samme miljøet.<sup>192</sup> I og med at denne delen av livet til en person som er prostituert, som oftest ikke er kjent for andre enn de innad i miljøet, vil det være en stor belastning at det er en mulighet for at andre utenom miljøet får greie på at vedkommendes skjulte liv. Det kan for eksempel være snakk om at det er viktig for den prostituerte å holde dette skjult for familie, venner eller arbeidsgiver. Uavhengig av om det er stor eller liten sannsynlighet for at dette skjulte livet blir avslørt, er det å vitne som prostituert i en rettssak tyngende for de aller fleste.<sup>193</sup>

#### 4.4.3 Kan det å innrømme prostitusjon medføre vesentlig velferdstap av annen art og derfor fritak for forklaringsplikten?

En som er prostituert lever enten helt eller delvis av å selge seksuelle tjenester. Dette er en viktig inntektskilde for denne personen. Etter at det er trådt i kraft en generell kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester, blir et tillitsforhold mellom prostituert og kunde enda viktigere for at det seksuelle forholdet skal bestå. Dersom en prostituert

---

<sup>191</sup> Rt.1970 s.1547 (på s.1548)

<sup>192</sup>Randers-Pehrson(2009)

<sup>193</sup> L.c

innrømmer overfor politiet at det er avtalt eller ytet vederlag for seksuell omgang eller handling, så vil dette røkke ved tilliten til den aktuelle kunden. I tillegg risikerer den prostituerte å miste grunnlaget for denne virksomhetsinntekten, i kraft av sin forklaring. Dette kan i verste fall medføre at hele arbeidsgrunnlaget opphører.

#### 4.5 Kunden innrømmer forholdet

Det å vedta et forelegg er ikke ensbetydende med å innrømme eller tilstå at det har funnet sted ytelse eller avtale av vederlag for seksuell omgang eller handling. Den mest praktiske straffen for kjøp av sex er bøter.

Det må antas at ingen som er kunder og som jevnlig kjøper seg seksuelle tjenester, skulle ha interesse av å innrømme det overfor politiet ettersom dette er en straffbelagt handling. Det er på det rene at det er vanskelig for påtalemyndighetene å bevise at det er ytet eller avtalt vederlag for seksuelle tjenester, dersom verken den prostituerte eller kunden innrømmer forholdet. I det følgende vil det kort redegjøres for hva som ligger i selvinkrimineringsprinsippet og konsekvensene av at dette ikke ivaretas.

Selvinkrimineringsforbudet er et prosessuelt prinsipp i strafferetten.<sup>194</sup> Dette prinsippet tar sikte på å beskytte tiltalte mot å bli tvunget til å bidra til sin egen domfellelse.<sup>195</sup> Imidlertid er prinsippet ikke i veien for at en person frivillig forklarer seg for politiet, det er tvangselementet som er forbudt.<sup>196</sup> ”Kjernen i selvinkrimineringsforbudet er ... at siktede, som er i en avhørssituasjon, ikke kan tvinges til å forklare seg ...”.<sup>197</sup> Utenfor avhørssituasjonen har politiet i utgangspunktet samme handlefriheten som vanlige borgere.<sup>198</sup>

---

<sup>194</sup> Strandbakken(2003)s.195

<sup>195</sup> Ibid s.198

<sup>196</sup> L.c

<sup>197</sup> Ibid s.202

<sup>198</sup> L.c

Høyesterett har i Rt.1999 s.1269 opphevet en fellende dom over en fengselsbetjent som angivelig skulle ha hjulpet en fange med å rømme. I dommen på side 1271 uttaler dommer Skoghøy: ”Det er et grunnleggende rettsstatsprinsipp at den som er mistenkt for en straffbar handling, har rett til å forholde seg taus, og ikke har noen plikt til å bidra til egen strafffellelse. [...] For at retten til å forholde seg taus skal være reell, bestemmer straffeprosessloven § 232 første ledd at mistenkte før han blir avhørt under etterforskningen, skal gjøres kjent med hva saken gjelder, og at han ikke har noen plikt til å forklare seg.” Dersom denne retten ikke respekteres kan utfallet bli at det ulovlige ervervede beviset blir avskåret. Høyesterett kom i Rt.1999 s.1269 til at det beviset som ble brukt over fengselsbetjenten skulle vært avskåret.

I forhold til selvinkrimineringsprinsippet, er det viktig at den som mistenkes for sexkjøp får muligheten til å forholde seg taus i en avhørssituasjon. Dersom politiet fremtvinger en tilståelse eller en forklaring, vil dette kunne bli avskåret som bevis i en eventuell rettssak.

I og med at bøter er den vanligste sanksjonen på overtredelser av strl.§ 202a, vil ikke selvinkrimineringsprinsippet komme direkte til anvendelse og ramme vedtakelser av bøter. For øvrig vil konsekvenser av at retten til å forholde seg taus ikke er ivaretatt ha praktisk betydning dersom det blir rettssak.

## **5 Ikke-uttalte virkninger av strl.§ 202a**

Hensynene bak å innføre en generell kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling er i utgangspunktet tilsynelatende gode. Det er snakk om å hindre bakmenn å etablere seg i landet, gjøre Norge mindre attraktivt for menneskehandlere, bidra til en holdningsendring, samt å hindre en stadig ekspansjon av prostitusjonsmarkedet og rekruttering av kunder. I forarbeidene har det også blitt vurdert om det skulle innføres en generell kriminalisering eller om det skulle gjøres straffbart å kjøpe seksuell omgang eller



handling av mennesker som er ofre for menneskehandel. Sistnevnte alternativ ble for øvrig forkastet, med blant annet den begrunnelsen at det er vanskelig å skulle vite hvilke prostituerte som er underlagt tvang og hvilke som mer eller mindre frivillig prostituerer seg. Tidligere har kunder vært en viktig aktør når det gjelder å avsløre mennesker som er underlagt tvang, vold og menneskehandel. Etter ikrafttreden av den svenske sexkjøpsloven, er en av de uønskede virkningene at denne informasjonskanalen er gått tapt.<sup>199</sup> I det følgende vil de ikke-uttalte virkningene av den norske sexkjøpsloven bli omtalt. Det kan virke som om de ikke-uttalte virkningene har vært motiverende for lovprosessen.

Det er plutselig på den politiske arena dukket opp et umiddelbart behov for generelt å kriminalisere det å avtale eller yte vederlag for seksuell omgang eller handling. Etter tusenårsskiftet er det på det rene at andelen utenlandske kvinner som er kommet til Norge for å selge seksuelle tjenester har økt markant. Disse har også vært veldig synlig i gatebildet og spesielt i hovedstaden. Det er blitt en mer aggressiv salgsteknikk i kraft av de utenlandske prostituerte. Dette kan være en medvirkende årsak til at politikerne fikk hastverk med å iverksette tiltak i lovs form for ”å rydde opp” i gatene. Denne renovasjonsfunksjonen er en av de mest tydelige ikke-uttalte funksjonene ved denne loven. Sexkjøpsloven har tilsynelatende rensset samfunnet for det mange ikke ønsker å se og forholde seg til, og som av mange regnes som uønsket virksomhet.<sup>200</sup>

Etter at bestemmelsen i straffeloven § 202a trådte i kraft er det denne renovasjonen som har vært en av de mest synlige konsekvensene. Den tydelige prostitusjonen som foregår ute på gatene forsvant umiddelbart.<sup>201</sup> For øvrig er det ikke sikkert at alle aktørene på gatemarkedet har forsvunnet permanent. Tvert imot har noen mest sannsynlig trukket seg inn til leiligheter, på hotellrom og massasjestudioer, mens noen vil komme tilbake igjen etter litt tid. Det er ikke dermed gitt at prostitusjonen har minsket, men heller at den har

---

<sup>199</sup> <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/jd/249077/2004/Sexkjop-i-Sverige-og-Nederland.html?id=253564>, [sitert 26.4.2009]

<sup>200</sup> Mathiesen(2005)s.87

<sup>201</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.16

endret karakter. Det fremgår av fafo-rapport 2008:43 side 66 at prostitusjonsmarkedet er et dynamisk marked, både med hensyn til aktører, markedsføring og lokasjon.

Siden prostitusjonen ikke er like synlig i gatene, bidrar dette til folk flest tror at samfunnet endelig har blitt kvitt et voksende problem. Konsekvensene av denne renovasjonen er dermed at det også skapes en tilslørende virkning. Det at man setter straff for kjøp av seksuelle tjenester fører ikke automatisk til at de som selger slutter med dette fordi etterspørselen blir mindre. Et eksempel er de norske gateprostituerte som er rusmisbrukere. De vil fortsatt være rusavhengige etter lovens ikrafttreden og derfor fortsatt trenge penger til å skaffe seg narkotika. De har ikke så mange alternativer til å tjene penger, og vil etter all sannsynlighet fortsette prostitusjonen på de arenaene som er tilgjengelige for dem.<sup>202</sup> Pro Sentret antar at de fleste prostituerte kanskje vil bygge seg opp en mer fast kundekrets og at vedkommende kunde kan kontakte den prostituerte på mobiltelefon, slik at de kan møtes på steder som ikke forbindes med prostitusjonsvirksomhet.<sup>203</sup> Opprydning i gatene indikerer handlekraft fra myndighetenes side. Når borgerne ikke lenger får se ”problemet” med det blotte øye, bidrar dette til en oppfatning om at problemet er løst.

I kraft av at en handling kriminaliseres vil det etter all sannsynlighet være snakk om en viss preventiv effekt. Dersom håndhevingen av det nye straffebudet er effektiv og viser handlekraft fra politiet fra ikrafttredelsen, er det større sjanse for at loven er egnet til å ha en allmennpreventiv effekt. Mennesker som er lovlydige borgere vil etter all sannsynlighet ta konsekvensene av at den handling som før 1.1.2009 var lovlig, nå er blitt kriminalisert.

Det er helt på det rene at salg av seksuelle tjenester ikke er kriminelt. Det er uttrykkelig sagt at den prostituerte ikke rammes av straffebestemmelsen.<sup>204</sup> Dette betyr at det er lov å selge noe som det ikke er lov å kjøpe. Det skaper en uheldig mangel på sammenheng i regelverket.

---

<sup>202</sup> Pro Sentrets årsrapport 2008 s.16

<sup>203</sup> L.c

<sup>204</sup> Ot.prp.nr.48(2007-2008)pkt.6.1 s.14

Strl.§ 202a er kjønnsnøytral. Den tradisjonelle oppfatningen er for øvrig at det er kvinnen som er prostituert og mannen som er kunde. Dette gir ikke et realistisk bilde av den faktiske situasjonen. Det er riktignok slik at det er flest kvinner som selger seksuelle tjenester og flest menn blant kundene. Det forekommer at kvinner, menn og transseksuelle selger sex, og at alle de tre kategoriene er representert i kundegruppen. På hjemmesiden til *Prostituertes interesseorganisasjon i Norge (PION)* er det publisert et notat der det informeres om at helsedirektoratet ønsker å kartlegge omfanget av den mannlige prostitusjonen og hvor den foregår.<sup>205</sup> Det er lite kunnskaper om mannlig prostitusjon. 20.4.2009 var det en reportasje på TVNorge med justisminister Knut Storberget som oppfordret de mennene som kjøper sex til å ta ansvar og slutte med dette. Når justisministeren kommer med en uttalelse i forhold til sexkjøpsloven som ikke er kjønnsnøytral, er dette med på å styrke den tradisjonelle oppfatningen. Jeg poengterer at selv om andelen kvinnelige prostituerte er større enn andelen menn, så rettfærdiggjør ikke det en håndheving som forskjellsbehandler. Det er de mennene som er kunder eller potensielle kunder som straffes, og ikke de kvinnelige. Dette strider mot hensynet til likhet for loven.

## **6 Avsluttende bemerkninger**

Straffeloven § 202a trådte i kraft 1.1.2009. Bestemmelsen forbyr det å avtale eller yte en eller annen form for vederlag for seksuell omgang eller handling. Den prostituerte kan ikke straffes for medvirkning. Forsøk på kjøp av seksuelle tjenester er også straffbart, og vil typisk være der det er avtalt eller ytet vederlag, uten at den seksuelle omgangen eller handlingen er kommet i gang.

---

<sup>205</sup> [www.pion-norge.no](http://www.pion-norge.no) 11.02.09 [sitert 6.4.2009]

Gjennomgangen ovenfor har vist at det krever en del ressurser fra politiet for å avdekke kjøp eller avtale om kjøp av seksuelle tjenester, nettopp fordi ingen av de involverte parter har interesse av å skulle vedkjenne seg eller anmelde en slik kriminell handling. Den prostituerte er avhengig av å ha kunder for å opprettholde sitt inntektsgrunnlag, og det er naturligvis ingen kunder som ønsker å oppsøke politiet og angi seg selv. Dersom politiet skal kunne avdekke kjøp av seksuelle tjenester må de aktivt spåne og observere lokaler der de mener det foregår prostitusjon. Provokasjon som særskilt etterforskningsmiddel er forbeholdt mer alvorlige forbrytelser og utelukket i forhold til strl.§ 202a.

Hittil har det vært praksis at de fleste mistenkte har vedtatt et forelegg på stedet.<sup>206</sup> De bevismessige vanskelighetene har ikke blitt problematisert i norsk rettspraksis foreløpig. Imidlertid kan det trekkes en parallell til svensk rettspraksis der et tilsvarende forbud har fått virke i 10 år. Det er betydelige vanskeligheter i forbindelse med å bevise sammenhengen mellom ytt vederlag og etterfølgende seksuell omgang. Selv om politiet skulle observere en prostituert eller en de mener er prostituert og en potensiell kunde, så er ikke dette tilstrekkelig beviser for at noe ulovlig enten er skjedd eller er i ferd med å skje. Det er på det rene at det ikke er ulovlig å ha seksuell omgang eller handling med en prostituert, og det er heller ikke ulovlige å ha sosiale relasjoner med en som er prostituert.

I tillegg til bevisvanskeligheter, er det også muligheter for retten til å fritta fra forklaringsplikten dersom svarene på enkelte spørsmål kan medføre vesentlig tap av sosialt omdømme eller annet velferdstap for vitnet, jf strprl.§ 123. Et spørsmål er om fritak for forklaringsplikt for den prostituerte kan reflektere direkte tilbake på identiteten til vedkommende. Dersom fritaket gir påtalemyndighetene en indikasjon på at vedkommende er prostituert, og videre bruker dette som et bevis i rettssaken, vil formålet med § 123, etter min mening, falle på sin egen urimelighet.

---

<sup>206</sup> Pr 21.4.2009, e-post fra politiadvokat Morten Stene

Sexkjøpsloven bidrar til å forskyve den prostituerte rettsstilling og setter den prostituerte i en mellomposisjon mellom det å være offer og det å være forbryter. Det å selge seksuelle tjenester er som nevnt ikke forbudt, men konsekvensene av generell kriminalisering er hardtslående.

Det er et viktig prinsipp i norsk strafferett at ingen uskyldige skal dømmes og at det kreves beviser utover enhver rimelig tvil for å finne noen skyldige i en kriminell handling. På bakgrunn av strenge krav til beviser og på bakgrunn av det som fremkommer av vanskeligheter i svensk rettspraksis, er det grunn til å tro at i de tilfeller der antatte kunder ikke vedtar forelegget, er det stor sjanse for at saken må henlegges på grunn av bevisvanskeligheter.

De mothensyn som eksisterte forutfor vedtakelsen av sexkjøpsloven, herunder økt vold, at prostitusjonen trekker under jorden og vanskelig håndheving er fortsatt tungtveiende. Praksisen fra Sverige har vist betydelige vanskeligheter med håndhevingen og bevisførsel, uten at dette ser ut til å ha påvirket norske myndigheter. Håndhevingen vil heller ikke bli lik for alle, i og med at den tradisjonelle oppfatningen er at det er kvinner som er prostituerte og menn som er kunder.

Sexkjøpsloven er en symbollov for å rydde gatene og et forsøk på å endre folks seksualmoral, og i lovprosessen har sentrale menneskerettigheter av en eller annen grunn ikke blitt vurdert. Ved utarbeidelsen av lovteksten har myndighetene vært særdeles selektive med hensyn til hvilke menneskerettigheter som har vært tatt i betraktning.

## **7 Litteraturliste**

### **7.1 Forarbeider**

Ot.prp.nr.87 (1993-1994) Om endringer i straffeloven mv.(strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner)

Ot.prp.nr.28(1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv.(seksuallovbrudd)

Ot.prp.nr.51(2004-2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister(tvisteloven)

Ot.prp.nr.48(2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling)

NOU 1990:5 Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner

NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern

Høringsnotat: Forslag om kriminalisering av sex-kjøp, juli 2007 fra Justis- og politidepartementet

### **7.2 Lover**

#### **7.2.1 Norske lover**

1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr.10

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22.mai.1981 nr.25

1995 Lov om politiet (politiloven) av 4.aug. 1995 nr.53

2005 Lov om straff av 20.mai 2005 nr.28 (ikke trådt i kraft)

### 7.2.2 Utenlandske lover

Nederlandsk straffelov

Strafflag 19.12.1889/39 [Finland]

Brottsbalk 1962:700 [Sverige]

### 7.3 Konvensjoner og protokoller

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4.november 1950(EMK)

FN-protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, som supplerer de forente nasjoners konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, 15.november 2000 (palermoprotokollen)

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20.november 1989 (Barnekonvensjonen)

FNs konvensjon om kvinners rettigheter av 18.desember 1979 (kvinnekonvensjonen)

### 7.4 Rundskriv og instruks

Rundskriv fra Riksadvokaten nr 2/2000: Vederlag til politiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode

Utredningsinstruksen 18.2.2000. Instruks om utredning av konsekvenser, foreleggelse og høring ved arbeidet med offentlige utredninger, forskrifter, proposisjoner og meldinger til Stortinget

### 7.5 Rettspraksis

#### 7.5.1 Norske avgjørelser

Rt.1999 s.763

Rt.1927 s.390  
Rt.1986 s.1170  
Rt.1970 s.1547  
Rt.2003 s.1814  
Rt.1990 s.531  
Rt.1984 s.1076  
Rt.1998 s.407  
Rt.1999 s.1269

#### 7.5.2 Svenske avgjørelser

RH 2002:16

Dom 2005-09-21 fra Hovrätten för Nedre Norrland, mål nr: B 887-04

Malmö Tingsrätt (2000-03-06)

Mölndals tingsrätt (2006-03-15)

#### 7.6 Litteratur

Johs. Andenæs, Magnus Matningsdal og Georg F. Rieber-Mohn Alminnelig strafferett, 5.utgave Oslo, Universitetsforlaget 2005, annet opplag

Anne Robberstad Mellom tvekamp og inkvisisjon: Straffeprosessens grunnstruktur belyst ved fornærmedes stilling 1999

Ulf Stridbeck Ytring Tidsskrift for strafferett 2004 nr 4

Matningsdal, Magnus. Kommentar til straffeloven. Norsk lovkommentar (nettversjon) [sitert 1.3.2009]

Hustad, Knut-Fredrik. Kommentar til straffeprosessloven kap.10. Norsk lovkommentar (nettversjon) [sitert 24.4.2009]

Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug. Politirett. Gyldendal Akademisk 2004



Svein Slettan og Toril Marie Øie. Forbrytelse og straff (lærebok i strafferett). Tano Aschehoug 2.opplag 2000

Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud. Straffeprosessloven Kommentarutgave bind 1, 3.utgave Universitetsforlaget 2001

Magnus Matningsdal og Anders Bratholm. Straffeloven kommentarutgave. 2.utgave Universitetsforlaget 2003

Ståle Eskeland. Strafferett. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo 2000

Thomas Mathiesen. Retten i samfunnet. En innføring i rettssosiologi. Pax forlag AS, Oslo 2005

Asbjørn Strandbakken. Uskyldspresumsjonen ”In dubio pro reo”. Fagbokforlaget 2003

## 7.7 Rapporter

Rapport om reguleringer og erfaringer: Sexkjøp i Sverige og Nederland, avgitt 8.oktober 2004

Fafo-rapport 2008:43 Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering av Marianne Tveit og May-Len Skilbrei

Den seksuelle slavestand? Pro sentret 2003 Ein rapport om kundar i prostitusjon av Ingrid Smette

## 7.8 Avisartikler/TV-innslag

Verdens Gang 18.3.2009 s.6, ”Her blir sexkundene tatt”

Verdens Gang 18.3.2009 s.7, ”Kvinner kastes ut”

”Sexkjøpsloven og menneskerettighetene” av Njål Høstmælingen, skal publiseres i juni 2009 i Albertine som gis ut av PION- prostituerte interesseorganisasjon. Førsteutkast

Innslag på TVNorge på Aktuelt 20.4.2009 kl 2230 Justisminister Knut Storberget

## 7.9 Informanter

Eivind Knudsen      Krigsadvokatfullmektig      Samtale 13.2.2009

(skrevet oppgave for Den konservative Studenterforenings lokallag ved Det Juridiske fakultet UIO i 2004 med problemstillingen: bør kjøp av seksuelle tjenester kriminaliseres?)

Janni Winterbauer, leder for Prostituertes Interesseorganisasjon i Norge (PION). Samtale 17.mars 2009 på Pro Sentret

Arne Randers-Pehrson, spesialkonsulent/sosionom ansatt ved Pro Sentret, e-post 10.mars 2009

Inger-Lise Hognerud, jurist i PION. Samtale 18.mars 2009 på Oslo S

Morten Stene, politiadvokat. Telefonsamtale 15.april 2009 og e-post 21.4.2009.

## 7.10 Internett-sider

[www.sexhandel.no](http://www.sexhandel.no)

[www.prosentret.no](http://www.prosentret.no)

[www.pion-norge.no](http://www.pion-norge.no)

[www.jusstorget.no](http://www.jusstorget.no)

[www.lovdata.no](http://www.lovdata.no)

[www.regjeringen.no](http://www.regjeringen.no)

[www.stortinget.no](http://www.stortinget.no)

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article290021.ece> [ sitert 6.4.2009]

[http://www.rb.no/lokale\\_nyheter/article2729838.ece](http://www.rb.no/lokale_nyheter/article2729838.ece) [ sitert 6.4.2009]

<http://www.aftenposten.no/nyheter/oslo/article2961377.ece>, [sitert 6.3.2009]

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>, [sitert 20.4.2009]

<http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/jd/249077/2004/Sexkjop-i-Sverige-og-Nederland.html?id=253564>, [sitert 26.4.2009]

